

PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

Milan S. Ďurica

Slovenská republika

a jej vzťahy k Svätej stolici
(1939 – 1940)

LÚČ

linea recta brevissima
priamo najbližšie k pravde

8

Milan S. Ďurica

Slovenská republika

a jej vzťahy k Svätej stolici
(1939 – 1940)

LÚČ
Ústav dejín kresťanstva
Bratislava
2007

© Milan S. Ďurica, 2007

© LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2007

Všetky práva vyhradené.

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava,
Špitálska 7, 813 59 Bratislava v roku 2007
ako svoju 645. publikáciu,
v edícii *linea recta brevissima* ako 8. publikáciu.
Jazyková úprava a korektúry Mária Vadilová

Prvé vydanie

92 strán

ISBN 978-80-7114-651-3

Neoficiálne vzťahy

Je všeobecne známe, že ústredné vedenie Katolíckej cirkvi v Ríme malo od najstarších čias slovenských dejín veľmi intenzívne a dôležité vzťahy k slovenskému národu. Prvým historicky dokumentovaným diplomatickým aktom zo strany vtedajších Slovákov k Apoštolskému stolcu bola žiadosť ich kniežata Rastica¹ adresovaná rímskemu pápežovi sv. Mikulášovi I. Veľkému (858 – 867), aby mu poslal „učiteľa“ (biskupa), ktorý by pomohol odstrániť ťažkosti vyplývajúce z misijnej činnosti rozličných kňazov z Nemecka (Salzburg, Passau), zo severovýchodného Talianska (Aquileia), i z Grécka (asi z Dalmácie, patriacej k Byzantskej ríši), ktorí už síce rozšírili kresťanstvo na Slovensku, ale sa ťažko dorozumievali s vtedajšími Slovákami. Bolo to asi v roku 860 – 861 a ešte čerstvý pápež akiste nemal v Ríme takého učiteľa. Ale navyše práve v tom čase mal problémy s biskupstvom v Ravenne, vážny konflikt s Byzanciou vo veci Focia a podobná žiadosť zo strany bulharského chána Borisa mu zapríčinila ďalšie komplikácie s byzantským cisárskym dvorom aj s tamojším patriarchátom. Iba preto Mikuláš I. nemohol vyhovieť Rasticovi, ako to dokazuje neskorší živý záujem jeho nástupcov o Rasticov štát a jeho obyvateľov.

Po príchode solúnskych bratov Konštantína a Metoda na Rasticovo Slovensko nadobudli styky medzi ním, ale aj jeho nástupcami a pápežstvom najvyššiu úroveň diplomatických vzťahov s politickým dosahom európskeho rozmeru.² Toto prvé plodné obdobie diplomatických vzťahov medzi Slovenskom a Pápežským stolcom vyvrcholilo v roku 899, keď pápež Ján IX. (898 – 900) na žiadosť posledného slovenského kráľa Mojmíra II. vyslal na Slovensko arcibiskupa Jána s dvomi biskupmi, Benediktom a Danielom. Traja pápežom vyslaní biskupi vysvätili pre Cirkev na Slovensku štyroch biskupov a jednému z nich odovzdali pápežovo vymenovanie za arcibiskupa, čím Ján IX. obnovil samostatnú cirkevnú organizáciu v Mojmírovom kráľovstve.

Potom však zaľahla na slovenský národ takmer tisícročná epocha bez vlastnej štátnej organizácie. Ani vtedy nechýbali synovia slovenských matiek, ktorí zaujali v novom štátnom útvere Uhorského kráľovstva vysoké, ba i najvyššie cirkevné hodnosti a s nimi primerané spoločenské postavenie, ktoré ich oprávňovalo na osobné styky s Pápežskou kúriou v Ríme. Museli to však konať ako občania a hodnostári toho plurietnického štátneho útvaru, a teda nie v mene Slovenska a jeho národa.

Počas revolučných rokov meruôsmych aj niektorí národne orientovaní slovenskí kňazi kultivovali a šírili ideu obnovenia niekdajšej samostatnej

slovenskej cirkevnej provincie z čias Konštantína a Metoda. Ján Palárik napríklad vo svojom časopise *Cyrrill a Method* neprestával zdôrazňovať historický fakt, že Slováci už v 9. storočí mali svoju osobitnú cirkevnú organizáciu podriadenú iba Pápežskému stolcu, a dúfal, že mladý cisár František Jozef I. prizná Slovákom samourčovací právo, ktoré by umožnilo zriadenie samostatnej cirkevnej provincie so sídlom v historickej Nitre. Ale tí kňazi nemali možnosť priameho styku so Svätou stolicou a uhorský prímás arcibiskup Ján Scitovský (Szcitovszky, 1785 – 1866) rázne potlačil takéto „protištátne chůfky“.³

Ak sa najmä v 19. storočí jednotliví Slováci obrátili na Petrov stolec, našli tam častejšie plné pochopenie aj pomoc. Boli to však jednotlivé prípady a týkali sa osobných problémov, aj keď neraz s politickým dosahom. Takým bol napríklad začiatkom 20. storočia zásah Svätej stolice do konfliktu medzi ružomberským farárom Andrejom Hlinkom (1864 – 1938) a jeho spišským biskupom Alexandrom Párwym (1848 – 1919). Lebo Svätá stolica vo vzťahu k jestvujúcim štátnym útvarom, ktoré uznáva a s ktorými udržiava diplomatické styky, musí sa riadiť normami medzinárodného práva a nezasahovať do vnútorných záležitostí iných štátov. Preto až do roku 1939 nebolo možné hovoriť o vzťahoch medzinárodnej povahy medzi Slovenskom a Svätou stolicou, ani ani o zriadení samostatnej cirkevnej provincie, ktorá bola dávnou túžbou slovenských katolíkov. Navonok sa

prejavila najmä v revolučných rokoch 1918 – 1919. Slovensko sa však nestalo suverénnym, ba ani autonómnym politickým subjektom, preto ostávalo iba predmetom vyjednávania medzi česko-slovenským štátom a Svätou stolicou.⁴

Ružomerský farár Andrej Hlinka už 28. novembra 1918 zvolal do svojho sídla výkonný výbor Kňazskej rady slovenskej na prvú spoločnú poradu. Druhým hlavným bodom tej porady bolo „Zriadenie budúcej slovenskej hierarchie so slovenskou metropolou“.⁵ Podľa K. Sidora Kňazská rada v druhom bode zápisnice zaznamenala aj konkrétny návrh Dr. Františka Jehličku o zriadení celoštátnej cirkevnej hierarchie na čele s prímasom v Prahe a so slovenskou cirkevnou provinciou na čele s arcibiskupom v Nitre. Jehlička menoval aj konkrétne osoby slovenských kňazov, vhodných na navrhnutie do Ríma za budúcich biskupov pre slovenské diecézy. Za nitrianskeho arcibiskupa navrhol Andreja Hlinku, do Košíc Dr. Karola Kmetka, do Banskej Bystrice biskupa Augusta Fischera-Colbrie, do Spiša Dr. Jozefa Budaya a do Rožňavy Jána Vojtaššáka.⁶ Deputácia Kňazskej rady slovenskej, ktorú prijal minister Šrobár 8. januára 1919 a ktorej hovorcom bol Dr. František Jehlička, žiadala: „My chceme mať za hlavu nášho Hlinku a žiadame vás, aby ste boli láskavý a jeho za prešporského metropolitánskeho biskupa vymenovať ráčili.“ A na Šrobárovu otázku, ako si predstavuje vymenovanie biskupov a metropolitu,

Dr. Jehlička odpovedal: „Všetky práva uhorského kráľa a vlády prešli na československú vládu. Na Slovensku na Vás. Teraz teda máte právo menovať biskupov. Vláda nech menuje a pápež to potvrdí.“ Zaujímavé je, že univerzitného profesora teológie musel opraviť farár Andrej Hlinka: „Nesúhlasím s týmto postupom, lebo najskôr sa musia terajší biskupi vzdať. Treba ich donútiť k demisii. Ináč by to viedlo ku konfliktom.“⁷

Cirkevný referát Šrobárovho ministerstva pre správu Slovenska 22. januára 1919 zvolal do Žiliny poradu katolíckych kňazov a laikov. Zišlo sa tam asi 200 kňazov a poradám predsedal Andrej Hlinka. Na zhromaždení prehovoril Dr. Ferdiš Juriga, ktorý vystúpil s radikálnym programom zdemokratizovania Cirkvi, zrušenia kňazského celibátu, zrušenia štóly, odľuky Cirkvi od štátu a uvedenia slovenčiny ako bohoslužobného jazyka.⁸ To vyvolalo rozpor medzi prítomnými a drvivá väčšina sa združila okolo Hlinku, ktorý dal odhlasovať memorandum v štyroch bodoch: 1. utvoriť autonómiu Katolíckej cirkvi na Slovensku, 2. obsadiť uprázdnené biskupstvá Slováckmi, 3. zriadiť katolícku teologickú fakultu v Bratislave, 4. zachovať cirkevné školstvo.⁹ Podľa vzoru českej kňazskej „Jednoty“ jednohlasne schválili žiadosť o zriadenie Katolíckej autonómie na Slovensku. Vymenovali aj prípravný výbor, ktorý vypracoval „Návrh na dočasné ustanovenia pre rímskokatolícku cirkev na Slovensku (*Statuta intermedia*)“. V § 10 tohto ustanovenia sa ústrednému výboru vyhradzo-

valo právo navrhovať pápežovi kňazov na vymenovanie biskupov a apoštolských administrátorov. Pre toto prechodné obdobie si prípravný výbor Katolíckej autonómie vyhradzoval právo navrhnúť prvého slovenského arcibiskupa a slovenských biskupov, ktorých by prezident republiky „odporúčal Svätej stolici na vymenovanie“. Tieto štatúty obsahovali požiadavku samostatnej cirkevnej provincie a podporil ich svojím odporúčaním v Ríme aj košický biskup Dr. Fischer-Colbrie. Ale pápežský nuncius vo Viedni arcibiskup a neskorší kardinál Teodoro Valfré di Bonzo, ktorý bol poverený sledovať vývoj v Česko-Slovensku, pokladal tie štatúty za „celkom presiaknuté demokratickým duchom“ a odoslal ministrovi Šrobárovi svoj protest, lebo znamenajú ťažký úder proti autorite biskupov.¹⁰ V Ríme sa rozhodlo predbežne nič neriešiť, ale získať čas.

Po definitívnom formálnom spečatení výsledkov prvej svetovej vojny Mierovou konferenciou podpísaním Versaillskej a Trianonskej zmluvy Vatikán musel vziať na vedomie nový česko-slovenský štát, kodifikovaný Ústavou z 29. februára 1920 ako „Československá republika“ s centralizovanou mocou v Prahe, v ktorom nádeje Slovákov na dajaký druh autonómie – pre ktorú Vatikán mal už jasné a sympatizujúce pochopenie – stratili akýkoľvek reálny výhľad. Preto jediné, čo Svätá stolica mohla pre Slovákov urobiť, bolo to, že slovenské diecézy obsadila slovenskými biskupmi a nepodriadila ich praž-

skému arcibiskupstvu, ale priamo sebe. Nádej na získanie samostatnej cirkevnej provincie ožila až po 6. októbri 1938, a najmä po vyhlásení samostatného Slovenského štátu 14. marca 1939, ktoré otvorilo Slovákom priamu cestu do Vatikánu prostredníctvom vlastného Vyslanectva Slovenskej republiky pri Svätej stolici v lete roku 1939. Treba však konštatovať, že v kritickom roku 1938, keď sa Slováci dôrazne dožadovali autonómneho postavenia v česko-slovenskom štáte, sympatie Vatikánu boli na ich strane. Dokazujú to najnovšie sprístupnené dokumenty Tajného vatikánskeho archívu, ktoré prinášajú nové svetlo na túto tému. Tak už 9. októbra 1938 vtedajší nuncius v Prahe arcibiskup Saverio Ritter hlásil do Vatikánu: „Spôsob, akým sa vyriešila slovenská otázka, podľa môjho náhľadu bol ten najlepší, aký sa len mohol nájsť. Teraz bude Československo riadené podobne, ako to bolo v starej Rakúsko-uhorskej monarchii.“ Nuncius zdôraznil fakt, že Slovensko bude mať vlastnú vládu s riadnymi ministerstvami pre školstvo a náboženské veci, ako aj pre spravodlivosť, a „tak bude môcť obnoviť, rozvíjať a zlepšovať svoje základné katolícke tradície, čo doposiaľ nielen nemohlo, ale v čom bolo počas celých posledných dvadsať rokov závislosťou od Prahy silne hatené“. Nového predsedu autonómnej vlády, katolíckeho kňaza Jozefa Tisu opisoval nuncius vo veľmi pozitívnom svetle, že „bol dobrým farárom Nitrianskej diecézy“ a v Slovenskej ľudovej strane bol „vedúcim

umierneného krídla“ a že bojoval za práva Slovákov včítane autonómie, ale „v rámci legality a bez toho, že by sa usiloval každopádne o odtrhnutie Slovákov od Čechov“. Pápežský diplomat celkom osobitne hodnotil fakt, že Tiso už v ten istý deň, keď bola vymenovaná jeho vláda, prišiel na nunciatúru, aby v mene svojej vlády prejavil voči Svätej stolici úctu, vernosť Slovákov ku katolíckej viere a k učiteľskému úradu Cirkvi, a prosil pre seba, pre svoju vládu a pre svoj národ pápežské požehnanie. Obratom pošty odpovedal Mons. Domenico Tardini, že Jeho Svätosť pápež toto Tisovo chválitebné gesto „živo hodnotil a veľmi rád prijal“ a udelil mu svoje osobitné apoštolské požehnanie.¹¹ Jozef Tiso začal vykonávať svoj vysoký úrad v plnom súlade s týmto svojím nástupným gestom. Podľa predpisov cirkevného práva požiadal však svojho diecézneho biskupa, ktorým bol Dr. Karol Kmeťko, o formálny súhlas k vykonávaniu vysokej verejnej funkcie, ktorá mu bola vládou zverená. Biskup sa necítil sám kompetentný o veci rozhodnúť, preto sa obrátil do Ríma, odkiaľ prostredníctvom vtedajšieho rektora Pápežského česko-slovenského kolégia Nepomucenum dostal výslovný súhlas Štátneho sekretariátu, že kňaz Jozef Tiso môže so spokojným svedomím vykonávať aj funkciu predsedu vlády. Tiso hneď po tom úradne oznámil pápežovi Piovi XII., že už pri redigovaní ústavného zákona o autonómii Slovenska v rámci Česko-Slovenskej republiky, ktorý pražská

snemovňa schválila 17. novembra 1938, predseda slovenskej vlády vymohol pre vládu autonómnej Slovenskej krajiny právo zriadiť si vlastnú diplomatickú reprezentáciu pri Svätej stolici.¹²

Prekvapujúca ústretovosť

Vyhlásenie štátnej zvrchovanosti Slovenska prišlo aj pre samých Slovákov tak nečakane, že mnohým sa zastavil dych: Ako to zvládneme? Čo na to povie svet, hlavne mocnosti, ktoré vtedy rozhodovali o medzinárodných vzťahoch? Dokážeme si úspešne vyriešiť všetky problémy ekonomické, politické, vojenské, kultúrne, medzinárodné, ktoré vyplývajú z novej štátnosti? Hitler síce slúbil uznať, podporiť i zaručiť štátnu nezávislosť. Maďarsko v ten istý deň uznalo nový štát. Poľsko podobne ešte v nasledujúcu noc. Nový minister zahraničných vecí prof. Ferdinand Ďurčanský (1906 – 1974) bezprostredne rozoslal telegramy do všetkých okolo 50 vtedy jestvujúcich štátov na svete, ktorým oznamoval vznik Slovenského štátu a ponúkal im nadviazanie diplomatických stykov. Okrem spomenutých dvoch susedných štátov neprichádzala však nijaká bezprostredná ozvena. Ale v ten istý deň 15. marca 1939 štátny sekretár Svätej stolice pozval k sebe česko-slovenského vyslanca Dr. Radimského a povedal mu: „Pán vyslanec, ak by ste so mnou

ešte chceli hovoriť, veľmi rád Vás prijmem vo svojom súkromnom byte.“¹³ A už o desať dní, 25. marca 1939 došla prvá kladná odpoveď na úradné oznámenie o vyhlásení samostatného Slovenského štátu, práve z Vatikánu. Nebola to náhoda. Bol to iba dôsledný krok tejto najvyššej duchovnej a najlepšie informovanej mocnosti, ktorej predstavitelia poznali snaženia Slovákov a neraz ich aj nepriamo podporili v medziach daných diplomatických možnosťami. A veriaci človek môže vidieť priam prozreteľnostnú okolnosť v tom, že presne v tom istom čase, keď autonómny Snem Slovenskej krajiny vyhlásil samostatnosť Slovenského štátu, práve korunovaný pápež Pius XII. počas audiencie úradnej česko-slovenskej delegácie, udeľujúc jej svoje apoštolské požehnanie, osobitne požehnával „Slovensko, jeho vládu a jeho ľud“.¹⁴

Celý svet vedel, že vo Vatikáne platí prísne pravidlo: neuznať nijakú novú skutočnosť na medzinárodnom poli, ktorá by nevošla do života striktno legálnym spôsobom a nemala by opodstatnenie v historickom vývoji ľudstva. Práve tým, že Svätá stolica ako prvá zo všetkých nie bezprostredne zainteresovaných medzinárodných suverénnych subjektov už 25. marca 1939 uznala Slovenský štát, vydala presvedčivé verejné svedectvo, že ten štát vznikol na solídnom základe historických snažení slovenského národa, a to spôsobom, o ktorého legalite nemožno pochybovať. Tým dala najavo, že išlo o suverénny štát, a nie o protektorát alebo iný typ závislého politického subjektu, napriek

tomu, že 19. marca 1939 predstavitelia Slovenského štátu podpísali Ochrannú zmluvu, ktorou Nemecká ríša preberala záruku jeho hraníc a vyhradzovala si značný vplyv najmä na zahraničnú a vojenskú politiku Slovenska. Jezuitský časopis *La Civiltà cattolica*, ktorý sa považuje za oficióznú publikáciu Štátneho sekretariátu Svätej stolice, v najbližšom vydaní z 24. marca 1939 takto zaregistroval vznik Slovenského štátu: „Na výročie pripojenia Rakúska k Nemecku v Česko-Slovenskej republike, ktorá v minulom septembri bola zmenšená o nemeckých občanov v Sudetách a o ďalšie územia, ktoré pripadli Maďarsku a Poľsku, vypukla nová kríza, ktorá v niekoľkých dňoch rozhodla o totálnom rozpade toho mozaického štátu, zlepeného v roku 1919 vo Versailles, a politická mapa Európy zaznamenala nemecký Protektorát nad Českom a Moravou, vládu autonómneho Slovenska, ktoré sa našlo tiež pod vplyvom Berlína, a pripojenie Podkarpatskej Rusi k Maďarsku.“

Štátny sekretár Jeho Svätosti kardinál Luigi Maglione už 2. apríla 1939 vyslal na Slovensko svojho dôverníka Mons. Raffaela Forniho, ktorý bol sekretárom na nunciatúre v Prahe a po odchode nuncia Rittera na dlhú zdravotnú dovolenku v januári 1939 vo funkcii chargé d'affaires viedol tamojšiu nunciatúru, ktorú však Nemecká ríša po 15. marci 1939 neuznávala. Forni navštívil všetkých slovenských biskupov a ukončil svoj pobyt na Slovensku rozhovorom s predsedom vlády Jozefom Tisom, ktorý vykonával aj funkciu

hlavy nového štátu. Aj keď ešte nešlo o formálne prijatie vatikánskeho diplomata hlavou štátu, vecne možno tento rozhovor pokladať za konkrétny úvod do diplomatických stykov medzi Slovenským štátom a Svätou stolicou. Tiso totiž prejavil vatikánskemu diplomatovi túžbu Slovákov, aby dostali reprezentanta Svätej stolice a vyslovene ho prosil, aby predložil túto túžbu slovenského národa kardinálovi štátnemu sekretárovi Jeho Svätosti. Mons. Forni neváhal položiť Tisovi aj otázku, aké stanovisko zaujme Slovensko vo veci židovskej otázky. „Myslíme,“ povedal prezident, „že budeme riešiť tento problém s láskou a spravodlivosťou. Podľa lásky: všetci tí, ktorí prijali krst pred 6. októbrom minulého roka – vznik našej autonómie – sú a budú považovaní za Slovákov, a tak sa bude s nimi zaobchádzať bez akéhokoľvek ohľadu na zásady rasizmu. Tí, ktorí vstúpili do Cirkvi po dosiahnutí slovenskej autonómie, budú sa musieť podrobiť určitému obdobiu skúšky. Podľa spravodlivosti: vláda nemôže zabudnúť na to, že Židia sa v minulosti spájali s Maďarmi v boji proti Slovensku, kým ono bolo podrobené Maďarom. A neskôr, pod českou vládou, spolu s luteránmi vytvorili nový front proti slovenskému obyvateľstvu. Preto, keďže aj dnes – aby som citoval aspoň jeden príklad – zo 60 úradníkov Slovenskej národnej banky 42 je nekatolíkov, vláda je rozhodnutá predovšetkým zaistiť katolíkom také miesto, aké im patrí.“ Takto referoval Mons. Forni v obsažnej správe pre štátneho sekretára Maglioneho, datovanej

„Bratislava, 14. apríla 1939“ (po slovensky, hoci celý text správy je zrejme v taliančine).¹⁵

Krátko po zverejnenom uznaní Slovenského štátu zo strany Svätej stolice uznalo ho aj Talianske kráľovstvo, potom Španielsko, Veľká Británia a celý rad ďalších európskych i zámorských štátov, spolu 32, z ktorých iba 10 patrilo do zväzku štátov „Osi“. Boli to takmer dve tretiny vtedy jestvujúcich štátov na svete, nevynímajúc ani komunistický Zväz sovietskych socialistických republík.¹⁶ Jedinou svetovou veľmocou, ktorá samostatný Slovenský štát nikdy neuznala, boli Spojené štáty americké. Diplomatická ústretovosť Vatikánu voči novozriadenému Slovenskému štátu citeľne prispela k otvoreniu vstupných brán preň do medzinárodného spoločenstva suverénnych subjektov.

Rozpor s osudnými následkami

Po prvých „medových týždňoch“ medzi novými partnermi medzinárodných vzťahov sa však čoskoro dostavila tvrdá realita konkrétnych problémov. Normálnym následkom uznania nového štátu iným suverénnym subjektom je utvorenie riadnych diplomatických zastúpení a vymenovanie osôb, ktoré ich budú recipročne zastupovať.

Vláda Slovenského štátu sa už 2. mája 1939 obrátila na Svätú stolicu verbálnou nótou s návrhom na

zriadenie obojstranných diplomatických zastúpení a predkladala na schválenie aj osobu, ktorú chcela poveriť zastupovaním Slovenska pri Svätej stolici. Bol ňou niekdajší Hlinkov spolupracovník a nedávny podpredseda poslednej česko-slovenskej vlády v Prahe, ako aj trojdňový predseda vlády autonómnej Slovenskej krajiny v kritických dňoch 11. až 14. marca 1939, významný slovenský publicista Karol Sidor (1901 – 1953). Pre slovenskú vládu to bola aj jedinečná príležitosť, ako vyriešiť prvý vážnejší vnútropolitický problém, ktorý vznikol odstúpením jej ministra vnútra Karola Sidora. Sidor totiž v kritických marcových dňoch svojou nerozhodnosťou „sklamal Hitlera“¹⁷ a potom v apríli uverejnil v denníku Hlinkovej slovenskej ľudovej strany „Slovák“ príliš odvážny, až provokatívny článok, ktorým sa stal pre Nemcov *persona non grata*.

Z Vatikánu v pomerne krátkom čase 9. júna došla pozitívna odpoveď takisto vo forme verbálnej nóty číslo 2045 datovanej 5. júna 1939. Štátny sekretariát Jeho Svätosti vyslovil svoj súhlas tak na zriadenie slovenského vyslanectva pri Svätej stolici, ako aj agrément pre osobu Karola Sidora ako mimoriadneho slovenského vyslanca a splnomocneného ministra. Táto nóta obsahovala však aj ďalší odstavec nasledovného znenia:

„Štátny sekretariát Jeho Svätosti súčasne upovedomuje Ministerstvo zahraničných vecí Slovenska, že Svätá stolica pokladá zo svojej strany Jeho Excelenciu

*Monsignora Saveria Rittera, ktorý zastával funkciu nuncia v Česko-Slovensku, za muža, ktorý pokračuje v plnení tých istých funkcií na Slovensku. Následkom toho Monsignor Ritter sa odoberie zakrátko do Bratislavy.“*¹⁸

Slovenský minister zahraničných vecí Ferdinand Ďurčanský ešte v ten istý deň po obdržaní vatikánskej nóty (9. júna 1939) prikázal vyslancovi pri Talianskom kráľovstve Dr. Jozefovi Miloslavovi Zvrškovi (1905 – 1958), aby oznámil Štátnemu sekretariátu Jeho Svätosti, že predseda slovenskej vlády s radosťou udeľuje agrément mons. Saveriovi Ritterovi, súčasne však žiada, aby vyslanec „jasne dal výraz prosbe slovenskej vlády, v zmysle ktorej poverovacia listina, ako i nástupná reč mons. Rittera nech neobsahuje žiadnu takú narážku, ktorou by sa zdôrazňovala súvislosť terajšieho poslania mons. Rittera s jeho predchádzajúcim poslaním v Prahe“.¹⁹ Vyslanec Zvrškovec, ktorý tiež iba 5. júna odovzdal svoje poverovacie listiny talianskemu kráľovi a abesínskemu cisárovi Vittoriovi Emanuelovi III., sa však nepovažoval za kompetentného robiť úradné kroky vo Vatikáne, preto zadržal prípis svojho nadriadeného ministra a odovzdal ho slovenskému vyslancovi pri Svätej stolici Sidorovi až po jeho príchode do Ríma.

O týždeň totiž – 16. júna – už cestoval Karol Sidor do Ríma. Za pomoci cirkevného radcu, kňaza Spišskej diecézy narodeného v americkom Wilmingtone Dr. Jozefa Kapalú, ktorý študoval v Ríme a ovládal

taliancky jazyk aj cirkevné právo, začal intenzívne pracovať na zriadení nového vyslanectva.

Nuncius Saverio Ritter (1884 – 1951) došiel do Bratislavy v pondelok 18. júna večer o 18. hodine.²⁰ Narazil tam však na neočakávané ťažkosti. Slovenským politikom bolo známe, že nuncius Ritter sa počas svojho päťročného pôsobenia v Prahe často identifikoval s pohľadom Hradu a vlády na vnútorné problémy štátu, nevynímajúc v tom ani otázku slovenských národných snažení.²¹ Hneď po rozpade Česko-Slovenska opustil Prahu a vrátil sa do Ríma. Ale nezlikvidoval nunciatúru, lež nechal tam jedného zo svojich úradníkov – bol to Mons. Raffaele Forini –, ktorý aj naďalej vybavoval agendu nunciatúry, či už priamo, alebo cez nunciatúru v Berlíne. Tento neoficiálny chargé d'affaires ešte aj v septembri 1939 sa zdôveril biskupovi M. Píchovi z Hradca Králové, že podľa názoru Vatikánu Nemecko vojnu prehrá, preto Protektorát nebude dlho trvať, a že Beneš sa na západe teší veľkej autorite.²² V slovách textu vatikánskej nóty, že nuncius Ritter bude na Slovensku pokračovať v plnení tých istých funkcií, ktoré vykonával v Prahe, videl minister Ďurčanský akoby odraz tej pro-československej orientácie nuncia Rittera. Preto naliehal na jednoznačnejšie formulovanie vatikánskeho textu. Správnosť tohto stanoviska slovenského ministra zahraničných vecí neskôr potvrdil fakt, že po ukončení druhej svetovej vojny vatikánski diplomati „presídlili priamou cestou z Bratislavy do

Prahy bez protokolárneho uznania obnoveného štátu československého, a prvý, alebo medzi prvými bol Mons. Ritter, bývalý pápežský nuncius, v obnovenej ČSR však iba internuncius“.²³

Prvým problémom nuncia Rittera v Bratislave hneď bolo ubytovanie. Navrhli mu ubytovanie a pohostinstvo v jezuitskom kláštore v samom strede mesta, kde býval aj predseda vlády a hlava Slovenského štátu Dr. Jozef Tiso. Ritter však ponuku odmietol, lebo vraj provinciál jezuitov bol exponovaným stúpencom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany.²⁴ Ubytoval sa teda v hoteli Carlton. O jeho kontaktoch v Bratislave počas nasledujúcich dní sa mi nepodarilo nič zistiť. Ale dokumenty svedčia, že 20. júna o 11. hodine sa išiel nuncius predstaviť na ministerstvo zahraničia. Prijal ho minister Ďurčan-ský, ktorý ho uistil, že „je osobnou ambíciou tak jeho, ako aj slovenského národa, aby sa rozvinuli tieto vzťahy [medzi Slovenskom a Svätou stolicou] práve dnes, keď slovenský národ má možnosť určovať si sám svoje osudy“. Potom však „poukázal na druhý odsek vatikánskej nóty poslanej Štátnym sekretariátom tunajšiemu ministerstvu. Zdôraznil, že Slovensko nemožno pokladať za pokračovanie bývalého Československa, a to ani nie fakticky, lebo Slovensko vzniklo ešte vtedy, keď existovala Č.S.R.; ani politicky by to nebolo únosné, pretože ktorýkoľvek náš sused – najmä Maďarsko – by to mohol zneužiť; ale ani po stránke formálnej by postavenie

pána nuncia nebolo udržateľné, keďže v krátkom čase príde vyslanec nemecký, chargé d'affaires maďarský a už je tu chargé d'affaires poľský. Iné ponímanie veci by mohlo ohrozovať našu existenciu“.²⁵

Nuncius, ktorý počas svojej dlhej diplomatickej kariéry sotva zažil niekde podobné prijatie, bol týmto postupovaním ministra prekvapený. Iba „prisľúbil, že sa pričíní o to, aby sa táto vec vyjasnila, ako si to život vyžaduje, avšak nemôže tak učiniť písomne, a preto odíde osobne do Ríma, nakoľko pred svojím odchodom nemohol ísť do Ríma, lebo do Bratislavy bol urýchlene dirigovaný priamo z Milána“.²⁶ Nuncius predložil aj otázku svojho sídla v Bratislave, načo ho minister uistil, „že je presvedčený, že slovenské cirkevné kruhy pôjdu mu v tomto smere po ruku, pretože je to v záujme národa, lebo jeho postavenie tu má pre nás nielen význam politický, ale aj katolícky“.²⁷ Nakoniec nuncius vyhlásil, že by chcel navštíviť pána predsedu vlády Dr. Tisu a pána ministra Dr. Tuku, čo mu minister Ďurčanský sľúbil vybaviť. Celá táto nástupná návšteva pápežského nuncia trvala pol hodiny. Keď o hodinu neskôr minister Ďurčanský prišiel do Carltonu, aby vrátil návštevu pápežskému nunciovi, tento sa s ním zabavil asi päť minút a predstavil mu svojho osobného tajomníka, ktorým bol Mons. Raffaele Forni, takisto z nunciatúry v Prahe. Zdá sa, že minister Ďurčanský toto gesto pápežského diplomata nepochopil, alebo skôr v ňom videl potvrdenie svojich pochybností o skutočných zámeroch nuncia.

Nepodarilo sa mi tiež zistiť, či sa uskutočnilo stretnutie nuncia Rittera s ministerským predsedom Tisom a s prof. Tukom, ktorý bol vtedy podpredsedom vlády. Skutočnosť je však taká, že o necelý týždeň, 26. júna sa nuncius Ritter zbalil a bez akýchkoľvek ďalších kontaktov so slovenským ministerstvom zahraničia odišiel do Milána, kde mal svoje súkromné bydlisko. Nemecký diplomatický zástupca von Druffel to hlásil do Berlína 1. júla 1939.²⁸ Už 29. júna však nuncius Ritter predložil Štátnemu sekretariátu Svätej stolice obsažný referát o svojom pobyte v Bratislave.²⁹

V Berlíne sledovali pozorne vývoj zahraničnej politiky Slovenského štátu. Najvyššie velenie nemeckej armády už 23. júna 1939 zaradilo medzi svoje požiadavky voči Slovensku, ktoré predložilo svojmu ministerstvu zahraničných vecí, aj: „odstrániť Sidora z akéhokoľvek politického vplyvu“.³⁰ O týždeň neskôr ministerstvo rozhodlo: Súhlas k jeho pôsobeniu v Ríme dalo na obmedzený čas; závisí od toho, ako sa tam Sidor ukáže. Späť do politiky: Nie!³¹

Vyslanec Karol Sidor v Ríme – bez potrebnej skúsenosti a odbornej prípravy na takú dôležitú diplomatickú misiu – bol nútený poradiť sa so skúsenejšími osobami. Jeho jediným známym v diplomatickom zbore pri Svätej stolici sa stal poľský veľvyslanec Kazimierz Papée, s ktorým sa poznal ešte počas jeho diplomatického pôsobenia v Prahe a ktorý bol koncom júna 1939 vymenovaný za veľvyslancu vo Vatikáne.

Prvým oficiálnym kontaktom Sidora so Štátnym sekretariátom Svätej stolice bola jeho audiencia u monsignorov Tardiniho a Montiniho, na ktorú ho pozvali už 20. júna.³² Ináč Mons. Kapala uviedol Sidora hneď v prvých dňoch po ich príchode do Ríma aj k slovanskému asistentovi generála jezuitov, Slovincovi Antonovi Prešerenovi, a tento ho zase predstavil samému generálovi Spoločnosti Ježišovej W. Ledochowskému. P. Ledochowski ako Poliak nielen poznal Slovákov a ich národné snaženia, ale svojho času azda rozhodujúcim vplyvom pomohol Andrejovi Hlinkovi v spore s biskupom Párvym. Preto pravdepodobne na radu niektorej z týchto osobností 28. júna Sidor hlásil ministrovi F. Ďurčanskému do Bratislavy: „Vatikánu veľmi blízke kruhy vôbec nám neodporúčali zaujímať sa, či sú vydané pre J. E. apoštolského nuncia Msgr. Rittera nejaké poverovacie listiny, a tým menej prejavovať zvedavosť o zmysel a smer ich obsahu, ako aj zvedavosť o obsah a smer prípadnej nástupnej reči Nunciusovej. Vatikán v tomto smere stavia na svojej osvedčenej tradícii diplomatickej, a ak sú na závalu nejaké nejasnosti, nehľadme ich my rozptyľovať. Sú veci, ktorým lepšie zodpovie prítmie ako úplná jasnosť.“³³

Tento dokument mohol presvedčiť ministra Ďurčanského, ktorý bol v slovenskej vláde jediným znalcom medzinárodného práva, že Vatikán sa pokúsil o šalamúnske riešenie problému: Ak sa Slovenský štát definitívne upevní, bude môcť kedy-

koľvek obsadiť svoju reprezentáciu v Bratislave plne titulovaným nunciom s jednoznačnou akreditáciou; ale v prípade, že by sa opäť obnovilo Česko-Slovensko, bude mať voči nemu pádny argument, že iba preložením nuncia Rittera spolu s jeho tajomníkom do Bratislavy neprestával uznávať kontinuitu tohto štátu.³⁴ To však bolo pre Slovenský štát skutočne neprijateľné.

Z doposiaľ sprístupnených vatikánskych dokumentov nie je možné zistiť, ako o celej veci zreferoval na Štátnom sekretariáte nuncius Ritter.³⁵ No iste tam nemohli byť nadšení z prijatia, akého sa dostalo ich nunciovi v Bratislave. V spomienkach Karola Sidora – ktoré vydal v roku 1947, keď sa už nachádzal v politickom konflikte s Ďurčanským – čítame, že Ritter odišiel z Bratislavy po tom, čo sa v novinách *Slovenská pravda* zjavil článok, v ktorom autor písal, že na Carltone dnes veje zástava slovenská, pápežská a nemecká s hákovým krížom, ale keby tam nebola tá nemecká s hákovým krížom, nebola by tam ani tá pápežská. Nuncius vraj pred odchodom nechal odkaz, že „boli pápežské zástavy na Slovensku a viali na Slovensku aj vtedy, keď vedľa nich neviaľa nemecká zástava s hákovým krížom“³⁶. Sidor ďalej zaznamenal, že Ritter vo Vatikáne „zreferoval, že celé týždne márne čakal v Carltone, aby bol vhodnejšie ubytovaný, márne čakal na pozvanie k nástupnej audiencii a márne čakal na niekoho, kto by bol v Bratislave prejavil ochotu o neho

sa starať³⁷. Tu možno iba pripomenúť, že nuncius sa zdržal v Bratislave ledva jeden týždeň (od večera 18. do 26. júna). Pokiaľ išlo o ubytovanie, v tom čase v improvizovanom hlavnom meste Bratislave naozaj nebolo luxusnejšieho hotela ako Carlton. Veď aj predseda vlády a hlava štátu sa dočasne musel uspokojiť s bývaním a zaopatrením v jezuitskom kláštore. A podľa zachovanej zápisnice z návštevy nuncia Rittersa u ministra Ďurčanského, tento mu vyslovene „prisľúbil, že jeho úradníci a celý aparát bude mu po ruke, keď sa obráti na tunajšie ministerstvo v prípade, ak bude niečo potrebovať“³⁸.

Postoj ministra Ďurčanského pravdepodobne podmienilo aj z hľadiska samostatnosti Slovenského štátu pochybné postupovanie rímskej Kongregácie pre východnú Cirkev, na ktoré ho upozornil minister školstva a národnej osvety Jozef Sivák (1886 – 1959). Pápež Pius XII. totiž rozhodol prideliť do správy Prešovského gréckokatolíckeho ordinariátu niekoľko farností gréckokatolíckej Mukačevskej diecézy, ktoré po obsadení Podkarpatskej Rusi maďarským vojskom zostali na území Slovenska. Toto jeho rozhodnutie na osobitné poverenie Posvätej kongregácie pre východnú cirkev dekrétom zo dňa 13. apríla 1939³⁹ apoštolský nuncius v Budapešti, arcibiskup Angelo Rotta oznámil prešovskému apoštolskému administrátorovi, ktorým bol od roku 1926 titulárny biskup harpašský, dnes už blahoslavený Pavel Peter Gojdič (1888 – 1960). Ale už deň predtým, teda

12. apríla 1939, biskup Gojdič ustanovil za svojho vikára pre tú časť Mukačevskej diecézy kňaza Antona Tinku (1889 – 1962), farára v Rakovci nad Ondavou. Sivákovi sa tento postup nejavil ako korektný, preto požiadal ministerstvo zahraničných vecí, aby v tej veci intervenovalo u Svätej stolice, či apoštolský nunciatus v Budapešti bol kompetentný sprostredkovať toto rozhodnutie Kongregácie, aby sa to nepokladalo za precedens.⁴⁰ Každé priame či nepriame zasahovanie maďarských štátnych inštitúcií do vnútorných vecí Slovenska znepokojovalo slovenských vládných činiteľov, lebo ako dnes z prístupných diplomatických dokumentov vieme, v tom období maďarská vláda vyvíjala najmä v Berlíne horúčkovitú činnosť za obnovenie „Veľkého Uhorska“.

Slávnostné prijatie vyslanca Slovenskej republiky

Napriek tomu všetkému pápež Pius XII. už 7. júla – teda podľa vtedajšieho rímskeho kalendára v deň zasvätený sv. Cyrilovi a Metodovi – prijal na nástupnej audiencii slovenského vyslanca a splnomocneného ministra Karola Sidora, ktorý mu odovzdal svoju poverovaciu listinu. Listinu koncipoval predseda vlády Jozef Tiso vo svojej funkcii dočasnej hlavy Slovenského štátu. Jej text, pôvodne vo francúzskom jazyku, sa nám zachoval v slovenskom preklade Karola Sidora:

Jozef Tiso
*Predseda vlády, vykonávajúci v mene Vlády funkciu
hlavy Slovenského štátu*

Jeho Svätosti Pápežovi Piovi XII.

*Svätý Otče,
povzbudený živou túžbou podať dôkaz o tom, akú dô-
ležitosť prikladá slovenská vláda nadviazaniu srdečných
stykov, plných dôvery a sympatie, medzi Slovenskom
a Svätou Stolicou, vybral som pána Karola Sidora, doteraz
poslanca slovenského Snemu, bývalého štátneho ministra,
aby som ho akreditoval u Vašej Svätosti v hodnosti mimo-
riadneho vyslanca a splnomocneného ministra.*

*Vlastnosti, ktorými sa vyznačuje, nadanie a horlivosť,
o ktorých podal už toľko dôkazov, dávajú mi nádeje, že
Vaša Svätosť ho ráci prijať blahosklonne a prejaví mu svo-
ju vieru a plnú dôveru v tomto jeho poslaní, ktoré bude
mať za cieľ hlavne hľadať prostriedky čo najvhodnejšie na
udržanie vzťahov vzájomného porozumenia medzi Sloven-
skou republikou a Svätou Stolicou.*

*Chápem sa osobne tejto príležitosti, Svätý Otče, aby
som uistil Vašu Svätosť o mojej najhlbšej úcte a oddanosti
Vašej Svätosti.*

*Bratislava, 12. júna 1939
Dr. Jozef Tiso⁴¹*

Sám pápež určil na túto audienciu liturgický
sviatok sv. Cyrila a Metoda, ktorých obrazy nariadil

vystaviť na oltár sv. Petra. Ba prejavil celkom osobitnú pozornosť voči slovenskému národu a jeho štátu tým, že zakončil svoj latinský prejav slovenskými vetami: „Pochválen buď Ježiš Kristus! Nech Boh žehná a opatruje slovenský národ!“ Bolo to iste po prvý raz v dejinách vatikánskeho štátneho protokolu, že suverén Vatikánskeho mesta a hlava Katolíckej cirkvi popri vtedy exkluzívnej úradnej latinčine použil jazyk malého, vo svete takmer neznámeho slovenského národa. Úradný vatikánsky denník *L'Observatore Romano* uverejnil obsiahly referát o nástupnej audiencii s úplným textom pápežovho prejavu pod nadpisom: „Vo svetle sviatku sv. Cyrila a Metoda hold slovenského národa Svätému Otcovi“.

No v úradnej správe, ktorú Sidor pod číslom 41/1939 dňa 10. júla odoslal z Vatikánu ministerstvu zahraničných vecí v Bratislave, popri nadšenom opise celej nástupnej audiencie čítame aj správu, že pápež Pius XII. počas krátkeho rozhovoru s cirkevným poradcom vyslanectva Slovenského štátu pri Svätej stolici Mons. Dr. J. Kapalom pred ukončením nástupnej audiencie vyslanca povedal, že „sa ho bolestne dotklo, keď slovenská vláda neprijala jeho nuncia. On však chápe ťažkú situáciu vlády a preto odpúšťa“⁴². Treba si všimnúť delikátnosť pápeža, ktorý túto vec ani len nenačrtol priamo slovenskému vyslancovi, ale diplomaticky mu to dal vedieť prostredníctvom svojho kňaza, ktorý bol najbližším spolupracovníkom vyslanca Sidora. Iba potom,

v súkromnom rozhovore, štátny sekretár kardinál Maglione podotkol, že nuncius Ritter už odišiel z Bratislavy a že tam neskôr príde iný diplomatický zástupca Svätej stolice, ale už nie v hodnosti nuncia. Toto gesto Vatikánu možno považovať za negatívnu reakciu na gesto slovenskej vlády, ktorým zmarila pravdepodobný vplyv českej cirkevnej lobby v Ríme. Táto totiž vždy dôsledne bránila Benešovu teóriu o kontinuite česko-slovenského štátu, a od nej teda mohol vyjsť aj návrh na vyslanie nuncia Rittera do Bratislavy bez formálneho vymenovania za nuncia v Slovenskom štáte, čo by sa bolo dalo vykladať ako súhlas Vatikánu s Benešovou teóriou. Lebo podobné pokusy vplyvných českých kňazov v Ríme o prekazenie iniciatív zo slovenskej strany u Svätej stolice pokračovali potom často, nielen počas trvania prvej Slovenskej republiky, ale aj po celé ďalšie desaťročia.

Pápež Pius XII. však zachoval všetky zvyklosti svojho protokolu a na Tisovu poverovaciu listinu odpovedal predsedovi slovenskej vlády v najvyššej forme pápežského breve, adresovaného 25. júla 1939 „Milovanému Synovi Jozefovi Tisovi, predsedovi vlády Slovenska, zastávajúcemu úrad najvyššieho správcu Slovenskej republiky“⁴³. Trojnásobné oslovenie „milovaného syna“ v tomto dokumente poukazuje na hĺbku pápežovho chápania situácie, v akej sa mohol nachádzať kňaz Tiso, ako aj na úprimnosť jeho odpustenia.

Spomenutá poznámka štátneho sekretára kardinála Maglioneho sa však nejaví celkom v súlade s týmto veľkodušným pápežovým postojom.

Na slovenskú vládu nemohlo tiež najpríjemnejšie pôsobiť, keď Svätá stolica už 19. júla 1939 vydala pápežskú bulu *Diocesium fines*, ktorou formálne pričlenila Maďarskom okupované územia južného Slovenska do maďarských diecéz a keď súčasne Pius XII. vymenoval do Košíc maďarského sídelného biskupa Istvána Madarásza. Aj keď to z opatrnosti nebolo publikované v úradnej zbierke *Acta Apostolicae Sedis*, dokument sa stal verejne známym a hneď sa uplatňoval.

Predseda slovenskej vlády Jozef Tiso sa už 28. augusta 1939 obrátil priamo na pápeža Pia XII. osobným listom, v ktorom ho odprosieval za chyby, „ktorých sme sa, azda ja, alebo moja vláda, dopustili pre počiatočnú neskúsenosť v tomto rýchlym behu udalostí v strednej Európe a za odpustenie ktorých už teraz Vašu Svätosť so synovskou dôverou úpenlivo prosím“⁴⁴. V tomto liste sa Tiso aj sťažoval, že kým viaceré štáty už vyslali do Bratislavy svojich vyslancov, Svätá stolica tam ešte stále nemá svojho zástupcu.⁴⁵ Vo Vatikáne však odkladali s odpoveďou na ten, Tisov list, až napokon 27. septembra Mons. Tardini rozhodol, že sa naň nedá žiadna odpoveď.⁴⁶

Slovenská vláda totiž bola rozhodnutá ustanoviť pápežského nuncia podľa medzinárodných kodifikovaných zvyklostí za doyna diplomatického zboru v Bratislave. Ešte krátko pred voľbou prezidenta šéf

Dilecto Filio

Josepko Niso

Consilii Slavacibus gubernandae Praesidi

Eidemque Munere Frugenti

Supremi Slavacorum Republicae Moderatoris

D i u s D D . X I I

Dilecto Filii

salutem et Apostolicam Benedictionem.

Proximo Noo adit ornaticemio Vri Carolus Sidor, pcurbanon epistulam Tuam redditurus, qua Slavacorum Republicae namine, Legatus Extraordinarius et Admuntor cum liberis mandatis remuneriabatur Perlibenter debitoque honoribus sium accepimus coram, ac, quemadmodum demandatum munus postulat, egregio hunc vno, Tuo notinoque Republicae auctoritate loquenti, sam, quae par

sol. fidem adnecturi sumus. Fore autem confidemus
ut per collectam Legati huius operam. cui Nostra non
desit, studiosa voluntas. publicas inter Apostolicam
Sedem ac Civitatem vestram rationes feliciter statuan-
tur ac magis in dies magisque confirmentur, melius
procul dubio cum Religiosae Civilitate Societatis pro-
fectu atque incremento. Cuius rei auspiciem Nostrae
que benevolentiae testem Tibi, Dilecte Fili, amplex
que Slavacorum genti Apostolicam Benedictionem
peramanter in Domino impartimus

Datum ex Auro Gandulphi, prope Romanam, 3
die xxv mensis Julii, anno MDCCCXXXIX. Pontificatus
Nostris primo

Pius pp XII

protokolu ministerstva zahraničných vecí Dr. Radús Radlinský úradne oznámil nemeckému vyslancovi H. Bernardovi, že v najbližších dňoch po zvolení prezidenta republiky tento prijme diplomatický zbor, a doyen, ktorým je nemecký vyslanec, ho pozdraví v mene diplomatického zboru. Ale v prípade, že by dovtedy došiel do Bratislavy pápežský nuncius, stane sa on doyenom diplomatického zboru. Bernard to hneď hlásil do Berlína.⁴⁷ Ani tam však ešte nepadlo rozhodnutie, ako sa v takomto prípade má zachovať nemecký vyslanec v Bratislave.

Napriek opakovaným intervenciám vyslanca Sidora, ba aj iných cirkevných predstaviteľov a vplyvných rehoľných osobností prešlo mnoho mesiacov a Vatikán stále odkladal riešenie otázky nuncia do Bratislavy. Až 27. januára 1940 kardinál Maglione celkom úradne oznámil vyslancovi Sidorovi, že pápež Pius XII. už schválil jeho návrh vyslať do Bratislavy diplomatického zástupcu, ale iba v hodnosti chargé d'affaires. Tento pápežský diplomat mal byť čo najskôr vymenovaný prísť do Bratislavy koncom februára alebo začiatkom marca 1940. Prešiel však aj 14. marec 1940 a z Vatikánu neprichádzal žiadny reprezentant. To zrejme využili Nemci a na oslavách prvého výročia slovenskej samostatnosti v mene diplomatického zboru v Bratislave prehovoril nemecký vyslanec Bernard.

Slováci boli pochopiteľne sklamaní. Očakávali totiž, ak už nie nuncia, ktorého diplomatická hodnosť

zodpovedá hodnosti veľvyslanca, tak aspoň internuncia. To by bolo zodpovedalo hodnosti slovenského diplomatického reprezentanta pri Svätej stolici, lebo Karol Sidor mal titul vyslanca a mimoriadneho ministra. Internuncius je v prvej osobe reprezentantom svojho štátu, zatiaľ čo chargé d'affaires koná iba v zastúpení veľvyslanca alebo vyslanca. Toto stanovisko štátneho sekretariátu bolo možno chápať ako provizórne riešenie, čo utvrdzovalo ministra Ďurčanského v jeho výhradách. Pravdepodobne vo Vatikáne pokladali stále za nuncia v Bratislave arcibiskupa Rittera, ktorý pokračoval vo svojej funkcii nuncia pri česko-slovenskej vláde v Prahe. Keďže ho však v Bratislave neprijali, dali ho zastupovať vo vedení už tam zriadenej nunciatúry jedným z úradníkov jemu v Prahe pridelených, Mons. G. Burziom, ktorý už kratší čas pôsobil aj vo funkcii chargé d'affaires v Kovne. Ale práve takéto riešenie priviedlo Nemcov k tomu, aby obratne využili túto nenormálnu situáciu neobsadenia nunciatúry plnoprávnym titulárom úradu a natrvalo si vyhradili pre nemeckého vyslanca v Bratislave čestnú funkciu doyena diplomatického zboru. Bolo to tesne po Salzburgu. Keď odvolaný nemecký vyslanec odchádzal do Berlína, odovzdal funkciu doyena najstaršiemu členovi diplomatického zboru, ktorým bol taliansky vyslanec Guido Roncalli di Montorio. Postupovalo sa teda podľa diplomatických noriem. Ale keď Hitler vymenoval svojho nového vyslanca von Killingera, tento

si nárokoval na funkciu doyena. Taliansky kráľovský vyslanec gróf Guido Roncalli di Montorio, – ktorému pripadala čestná funkcia doyena – ako najstaršiemu členovi diplomatického zboru, práve preto, že Apoštolská nunciatura nebola obsadená podľa diplomatických zvyklostí, mu to najprv odriekal s tým, že na to musí mať príkaz svojej vlády v Ríme. Až keď taliansky minister zahraničia gróf Galeazzo Ciano vyslovil svoj súhlas s nemeckým nárokom, funkciu prevzal von Killinger.⁴⁸ Podobne to odsúhlasili aj ostatní členovia diplomatického zboru v Bratislave, keď im 14. augusta 1940 ministerstvo zahraničných vecí na žiadosť von Killingera oznámilo túto výhradu Nemeckej ríše.⁴⁹ Burzio to 21. augusta 1940 hlásil do Vatikánu a k svojej správe pripojil aj francúzsky text nóty slovenského ministerstva zahraničia. Na tomto dokumente je rukopisný záznam Mons. Tardiniho: „10. 9. 40. Ukázané Svätému Otcovi. Takto nebude nikdy možné – ako sa na to myslelo – vyslať nuncia.“⁵⁰ Podľa všetkých prístupných slovenských i nemeckých dokumentov na príčine toho bol oneskorený príchod Mons. G. Burzia, ktorý došiel do Bratislavy až 9. júna 1940, a to iba s provizórnou funkciou chargé d'affaires. V Bratislave bola zriadená riadna apoštolská nunciatura – Mons. Giuseppe Burzio vždy používal úradný papier s touto hlavičkou – ale jej vedúcim bol diplomat najnižšieho ranku s vnútornou vatikánskou hodnosťou „consigliere di nunziatura“, teda legačný radca. Nemal ani titul

internuncia a sám sa označoval ako „diplomatický zástupca Svätej stolice“. Na tomto sa počas celého trvania Slovenskej republiky nič nezmenilo.

Problém kňaza ako hlavy štátu

Slovenský štát sa postupne konsolidoval. Uznala ho väčšina vtedy jestvujúcich suverénnych štátov na svete a Slovenský snem na svojom zasedaní 21. júla 1940 schválil ústavný zákon o Ústave Slovenskej republiky. Napriek tomu, že Hitlerovi agenti už dávno predtým (v apríli 1939) pripravili a predložili slovenským vládnym činiteľom svojský návrh na ústavu⁵¹, Slovenský snem schválil celkom odlišný text ústavného zákona, ktorým sankcionoval názov štátu Slovenská republika a uzákonil kresťanský charakter nového štátneho zriadenia.⁵² Ústava zachovala klasickú zásadu delenia štátnej moci, ktorá charakterizuje demokratický štát. Za hlavu štátu určovala prezidenta republiky, ktorého mal právo voliť Slovenský snem kvalifikovanou väčšinou hlasov.

Ústava teda ukladala poslancom Slovenského snemu, aby čo najskôr zvolili najvyššiu autoritu štátu. Situácia na Slovensku bola taká, že boli v národe iba dve osoby, ktoré najširšia verejná mienka pokladala za vhodné na úrad prezidenta republiky. Bol to všetkými Slovákami bez rozdielu politickej alebo

náboženskej príslušnosti vysoko uctený doživotný správca Matice slovenskej Jozef Škultéty (1853 – 1948), a bezprostredný nástupca Andreja Hlinku, predseda slovenskej vlády Jozef Tiso. Nikto iný nemal vtedy takú všeobecnú úctu a sympatiu drvivej väčšiny Slovákov. Avšak vzhľadom k tomu, že Škultéty v tom roku dovŕšil 86. rok svojho života, každému bolo jasné, že prezidentom republiky sa môže stať iba Jozef Tiso.

Podľa vtedy platnej cirkevnej disciplíny sa katolícky kňaz mohol venovať aj verejnej činnosti – prakticky vo všetkých stredoeurópskych štátoch, ale napríklad aj v Taliansku niekoľko kňazov pôsobilo v politických stranách a následkom toho aj v parlamente a na ministerských kreslách – ale potreboval na to osobitný súhlas svojho diecézneho biskupa. Ako sme už spomenuli, Dr. Jozef Tiso si pred prijatím verejných funkcií vždy vyžiadal súhlas svojho cirkevného predstaveného, ktorým bol nitriansky biskup Dr. Karol Kmeľko (1875 – 1948). Iba keď bol Tiso 7. októbra 1938 vymenovaný za predsedu autonómnej vlády Slovenskej krajiny, biskup Kmeľko sa hneď 10. októbra obrátil do Ríma, aby zistil, či stačí jeho súhlas na to, aby kňaz Tiso vykonával takú vysokú politickú funkciu, a či to aj Svätá stolica schvaľuje. V Ríme prípad pomerne dlho študovali a iste si zadovážili aj dôverné a spoľahlivé informácie o Tisovej osobe, lebo až 24. januára 1939 biskup Kmeľko Tisovi oznámil, že Posvätná kongregácia

koncilu rozhodla, že „kňaz Jozef Tiso môže s pokojným svedomím vykonávať túto svoju funkciu“.

Teraz však išlo o celkom zriedkavý prípad, prakticky prvý v dejinách Katolíckej cirkvi, že najväčším kandidátom na úrad prezidenta Slovenskej republiky bol práve katolícky kňaz, už vyše pol roka poverený dočasným vykonávaním tohto úradu, čo aj sám pápež uznal. Pochopiteľne ani nitriansky biskup, ani zbor biskupov Slovenska nenachádzali právnu normu, podľa ktorej by mali konať v tomto prípade. Preto sa rozhodli vyslať do Ríma pomocného biskupa Dr. Michala Buzalku (1885 – 1961, prebieha proces jeho kanonizácie), aby otázku predložil samému pápežovi.

K tomuto riešeniu prispel asi aj vyslanec Sidor, ktorý po vážnej chorobe, ktorú prekonal v júli, strávil mesiac august na zdravotnej dovolenke doma na Slovensku a navštívil všetkých slovenských biskupov. Predsedovi vlády J. Tisovi zreferoval o reakcii Vatikánu na postoj ministra zahraničných vecí F. Ďurčanského vo veci akreditovania nuncia Rittera. Sidor zaznamenal: „U predsedu vlády našiel som porozumenie.“⁵³ Po návrate do Ríma už 2. septembra 1939 ho prijal štátny sekretár kardinál Maglione, ktorému predložil prosbu slovenskej vlády, aby Svätý Otec prijal biskupa Michala Buzalku, ktorý bol osobným priateľom Tisu a doniesol pápežovi osobný list od predsedu slovenskej vlády. Biskup Buzalka prišiel do Ríma spolu s vyslancom

Sidorom. Kardinál Maglione prijal hneď aj biskupa Buzalku, prevzal od neho Tisov list datovaný 28. augusta 1939 a sľúbil mu, že čoskoro zariadi audienciu u pápeža, ktorý sa zdržoval v letnom sídle Castel Gandolfo. V tomto osobnom liste – ako sme už uviedli – Tiso odprosieval pápeža za chyby, ktorých sa on alebo jeho vláda dopustili pre počiatočnú neskúsenosť, a prosil o odpustenie. Pravdepodobne v tom liste, alebo iba ústne prostredníctvom biskupa Buzalku, Tiso predložil pápežovi aj otázku pravdepodobnosti, že bude zvolený za hlavu štátu, a žiadal o jeho radu alebo rozhodnutie. Pius XII. prijal biskupa Buzalku 8. septembra a zveril mu svoju ústnu odpoveď na Tisov list. Táto odpoveď znela – podľa súhlasných záznamov K. Sidora a biskupa Buzalku aj pred Národným súdom v Bratislave – v tom zmysle, že „Svätý Otec vyslovil obavy, či za takých okolností, keď sa vojna rozpútava, je prospešné, aby na takom zodpovednom štátnickom mieste stál náš kňaz Dr. Jozef Tiso. (...) Ak by štát, na čele ktorého je kňaz, nevedel alebo nemohol zabezpečiť blahobyt a šťastie svojmu ľudu, alebo ak sa režim zmení, pri menej šťastnom rozuzlení situácie v budúcnosti hnev ľudu by mohol preniesť zodpovednosť na kňazov vôbec a povedať, že za to všetko sú zodpovední kňazi a Cirkev.“⁵⁴ Podľa svedeckej výpovede biskupa Buzalku pred „Národným súdom“ v Bratislave 25. októbra 1946 pápež sa ho iba pýtal, čo si myslí o tom, že je na čele Slovenska teraz kňaz. Buzalka

odpovedal, že po Hlinkovej smrti nemohol nikto druhý prísť do úvahy na čelo Hlinkovej ľudovej strany ako Jozef Tiso, lebo ľud to tak chcel a vždy to tak myslel, že po Hlinkovi môže pokračovať v jeho šlapajách len Tiso. „Pápež sa na to zamyslel a povedal: A nebude z toho raz zle pre Cirkev, že je na čele vlády práve teraz kňaz?“ Pred tým istým súdom 30. januára 1947 biskup Buzalka upresnil: „V celej tej audiencii nepadlo slovíčko o tom, že by mohol byť [Tiso] prezidentom, že by som ja azda nejaké osobitné poverenie bol mal, že by som vyžiadal od Svätého Otca dovoľenie na prezidentstvo pre pána Dr. Tisu.“⁵⁵ Buzalka však sám priznáva, že nepoznal obsah Tisovho osobného listu pápežovi. Z celého rozhovoru s pápežom teda jasne vyplýva, že aj keď pápež nevyslovil výraz „prezident“, hovorilo sa o hlave štátu. A to tým viac, že pápež vyslovil svoje obavy vzhľadom na budúcnosť⁵⁶ a vtedy už chýbal necelý mesiac do voľby prezidenta, ktorá sa mala pôvodne konať 5. októbra. Preto pápež celkom určite, aj prostredníctvom vyslanca Sidora musel vedieť, že jediným reálnym kandidátom na úrad prezidenta SR je Jozef Tiso. Sidorov zápis, urobený na slobode a nie pred politickým súdom, by som pokladal za úplnejší a vierohodnejší. Z jedného i z druhého svedectva je však jasné, že sa pápež necítil na to, aby zakázal Tisovi prijať funkciu hlavy štátu. Iba ako dobrý znalec medzinárodnej situácie – veď práve v tých dňoch Hitlerove divízie prepadli Poľsko a ra-

pídne obsadzovali jeho územie – vyslovil svoju obavu pre prípad nepriaznivého vývoja tejto situácie.

Stanovisko pápeža je pochopiteľné aj z toho hľadiska, že sa nemohol v tejto veci oprieť o žiadny precedens, ako je to osvedčenou zvyklosťou pri riešení mimoriadnych prípadov, pretože ešte nikdy v novších dejinách Cirkvi sa nevyskytol podobný prípad, že by sa bol stal hlavou štátu katolícky kňaz. Mohol sa inšpirovať jedine čerstvou spomienkou na to, že aj v októbri 1938 sa už biskup Kmeťko obrátil na pápeža Pia XI. s prosbou, aby dovolil jeho kňazovi Jozefovi Tisovi prijať funkciu predsedu autonómnej vlády Slovenskej krajiny. Vtedy totiž on sám ako štátny sekretár Eugenio Pacelli predložil vec pápežovi a Pius XI. sa necítil dať jednoznačnú odpoveď, ale prikázal odpovedať, že sa to môže iba vziať na vedomie ako *fait accompli*.⁵⁷

Biskup Buzalka sa vrátil do Bratislavy a zreferoval Tisovi, ako sa o veci vyjadрила najvyššia autorita Cirkvi. Tiso nevidel v tom nijaký zákaz prijať v prípade svojho zvolenia za prezidenta republiky tento najvyšší úrad, ktorý on pokladal za službu svojmu národu. Využil potom príležitosť biskupskej vysviacky Dr. Andreja Škrábika (1882 – 1950) 17. septembra v Nitre, aby vo svojom prejave verejne vyhlásil: „Neobstojí obava, že by pri prípadnej zmene predstaviteľa nového smeru obvinili katolicizmus a jeho predstaviteľov, a že preto vedenie štátu v duchu kresťanskom a predstaviteľmi katolíckeho svetonázoru

môže znamenať nebezpečenstvo. Neobstojí takáto obava preto, lebo práve tento čínorodý, do služieb života a národa postavený a správne chápaný katolicizmus nikdy nebude sa strániť zodpovednosti za svoje činy. Katolicizmus je uskutočňovateľom prirodzeného práva a spravodlivosti. Za túto úlohu sa nikdy nebude hanbiť, práve naopak: bude hotový znášať za ňu aj martýrium.“⁵⁸ Sotva si vtedy Tiso uvedomoval prorocký dosah svojej výpovede.

Keď ho potom 26. októbra 1939 Slovenský snem jednohlasne zvolil za prvého prezidenta Slovenskej republiky, Tiso to hneď v novembri oznámil Svätej stolici.

Ústretovosť Svätej stolice voči prezidentovi Tisovi sa prejavila aj v tom, že už 12. novembra vatikánsky denník *L' Osservatore Romano* uverejnil značnú časť Tisovho posolstva vo veci Zimnej pomoci na Slovensku. Išlo o vyše 80-riadkový preklad Tisovho textu s výrazným nadpisom „Posolstvo prezidenta Slovenskej republiky“.⁵⁹ Nie často sa stávalo, že by vatikánsky denník venoval toľko miesta prejavu hlavy cudzieho, a k tomu ešte malého nového štátu. Štátny sekretár kardinál Maglione 17. novembra prijal vyslanca Sidora, ktorý mu odovzdal Tisov list adresovaný pápežovi Piovi XII., v ktorom mu oznamuje, že bol zvolený za prezidenta Slovenskej republiky. Kardinál uistil Sidora, že hneď v nasledujúci deň list odovzdá pápežovi. Aj pri tejto príležitosti Sidor pripomenul vyslanie nuncia do Bratislavy, ale kardi-

nál Maglione odpovedal, že majú značné problémy s vyhľadáním vhodnej osoby, preto treba mať trpezlivosť, kým sa problémy vyriešia. Krátko nato došiel do Ríma košický biskup Jozef Čársky (1886 – 1962) so svojím generálnym vikárom Dr. Štefanom Hésekom (1892 – 1953). Pápež ho prijal na osobitnej audiencii 25. novembra, pričom naznačil, že čoskoro sa vyrieši aj otázka nunciá v Bratislave. Kardinál Maglione, ktorého biskup Čársky v sprievode vyslanca Sidora tiež navštívil, uistil Sidora, že Tisov list už má pápež v rukách a že sa pripravuje odpoveď v latinskom jazyku, ako to protokol vyžaduje.⁶⁰ Pápež bude síce v nasledujúcich dňoch konať duchovné cvičenia, ale aj v tom čase mieni odpoveď pripraviť. A skutočne to aj urobil.

Pius XII. osobitným rukopisným listom (*breve*), aké pápež podľa vatikánskeho protokolu používa v styku s hlavami štátov, potvrdil Tisovi, že dostal jeho správu. Oslovil ho dôverným „*Milovaný syn, osvietený a ctihodný muž*“ a v latinskom texte mu písal: „*Za túto správu Ti vzdávame patričnú vďaku a prosíme Boha, aby Tvojmu národu, nám zaiste veľmi drahému, dobrotivo ráčil udeliť opravdivý blahobyť a šťastie, ktoré katolícke náboženstvo žíví a upevňuje. Že si v tom samom liste prejavil svoj chválitebný úmysel, vo vykonávaní tohto úradu neporušene zachovať a deň čo deň väčšmi zveľaďovať už jestvujúce vzájomné vzťahy, to veľmi schvaľujeme, kým z duše sľubujeme, že v uskutočňovaní tejto veci nebude chýbať naša spolupráca. Zatiaľ však,*

ako želanie nebeských darov, Tebe, milovaný syn, osvietený a ctihodný muž, ako aj celému Slovenskému národu radi v Pánovi udeľujeme Apoštolské Požehnanie.“ Breve malo dátum 5. decembra 1939.⁶¹ Tak prezident Tiso, ako jeho nitriansky biskup Dr. Karol Kmeťko, mohli považovať tento pápežov list za vyslovenie jeho dodatočného súhlasu k vykonávaniu úradu prezidenta republiky pre kňaza Jozefa Tisu.

Všetky tieto dokumentované fakty určitá historiografia nielen úplne zamlčuje, ale viacerí autori sa nevyhýbajú ani ich prekrucovaniu až po falšovanie vatikánskych dokumentov. Tak napríklad Jaromír Machula vo svojich spomienkach⁶² v stati s náročným titulom „Slovensko očima Vatikánu“ napísal: *Vatikán se s tímto faktem nikdy nesmířil a mohl jen konstatovat, že obavy, které jasně předvídal, se nejen potvrdily, nýbrž přímo stupňovaly. (...) Státní sekretariát pověřil berlínského nuncia Orseniga, „aby vhodným způsobem sdělil dr. Tisovi, že si Vatikán přeje, aby se úřadu presidenta vzdal“*, pričom to podopiera poznámkou 70: *Actes*, sv. III, 12. 11. 1939, AES 8074/39.⁶³ Na prvý pohľad dokonalá dokumentácia. Všimol som si však, že na rozdiel od ostatných podobných citácií v tomto prípade autor neudáva ani bežné číslo dokumentu, ani stranu zväzku. Vyhľadal som teda túto dôležitú úradnú zbierku vatikánskych dokumentov a musel som konštatovať: Ani v jednom z dvoch tomov III. zväzku diela *Actes et documents du Saint Siège relatifs à la Seconde Guerre Mondiale* (Città

*Dilecto Filio
Illustri et Honorabili Viri
Slovachorum Reipublicae
Praesidi*

DIUS ID. XII

*Dilecte Fili, Illustris et Honorabilis Vir,
salutem et Apostolicam Benedictionem*

*Didicimus ex officioso litteris superiore mensis datis
Te Slovachorum Reipublicae Praesidem electum esse, et
jamque solemniter omnimodi invidiae magistratum. Et
De hoc litterarum officio rebitam Tibi habemus ne red,
timis gratiam, preciamurque a Deo ut grati Tuae, et
Tobis sane carissimae, prosperitatem felicitatimque veri
nominis, quae catholicae religionis ahtur ac solidatur,
concedere benignus velit. Quod autem per eandem opotet,
tam necessarium laudabile Tibi consilium esse, hoc an*

obscuro numero, publicas, quae intercessunt, rationes et
incedentes servare et augere cotidie magis, id prolammo
admodum, dum spondemus ex animo huic efficiendae
rei Nostrae non esse defecturam operam. Interea vero
caelestium munus auspiciem, cum Tibi, Dilecte
Fili, Illustris et Honorabilis Vir, tum universae Slovacke,
tum genti, Apostolicam Benedictionem libenter in Domino
imprebimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die V
mensis Decembris, anno MDCCCXXXIX, Pontificatus
Nostrae primo. *

Pius pp. XII.

del Vaticano 1967) sa autorom udávaný dokument vôbec nenachádza a v tomto objemnom takmer tisícstranovom zväzku v obsiahlom *Indice alfabetico* (s. 933 – 959) dôsledne nie je uvedené ani len meno prezidenta Jozefa Tisu. – V ďalšom na tej istej strane J. Machula píše: „*Msgre Tardini po audiencii u Pia XII. 12. listopadu poznamenal: Svatý Otec nebyl o volbě prezidenta informován. Po poradě se Svatým Otcem se má napsát berlínskému nunciovi: Již se stalo, věc je hotová. Bylo by potřeba, aby nuncius našel způsob, jak msgre Tisovi sdělit, že Svatý Otec to nevidí rád.*“ A zase to podopiera poznámkou 71: *Actes, IV, poznámka k dok. č. 51, s. 115, AES 7157/40. Odkaz na dokument je správny, ale jeho český preklad sa vôbec nezhoduje s originálom, ktorý znie: „Le Saint Siège s'étaît montré très réservé à l'occasion de l'élection de Mgr Tiso; voir la note autographe de Mgr Tardini du 12 novembre 1939 après que le Saint Siège eût été informé de l'élection.*“ (A.E.S. 8074/39): „*Ex audientia Eminentissimi. Scrivere al Nunzio di Berlino. Ormai la cosa è fatta. Bisognerebbe che il Nunzio trovasse il modo di far dire a voce a Mons. Tiso che la S. Sede non vede con piacere.*“⁶⁴ J. Machula si jednoducho vymyslel vetu „Svatý Otec nebyl o volbě prezidenta informován“, po ktorej niet v citovanom dokumente ani stopy. Vydavatelia dokumentov tam práveže konštatujú, že Mons. Tardini si na ten papier napísal poznámku „po tom, čo Svätá stolica bola informovaná o voľbe“. Ťažko je tiež pripustiť, že by autor,

ktorý študoval teológiu v Ríme, nepoznal správny preklad formuly „Ex audientia Eminentissimi“, lebo aj trocha informovaný laik by mal vedieť, že titulom eminencia sa označujú kardináli, nikdy však nie pápež, u ktorého audiencia sa zaznamenáva formulou „Ex audientia Sanctissimi“ (Eas). Išlo teda zrejme o audienciu Mons. Tardiniho, ktorý bol v tom čase sekretárom Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti, u jeho nadriadeného štátneho sekretára kardinála Maglioneho. Ešte nepochopiteľnejšie je tvrdenie tohto autora: *...teprve po štyridsiť dňoch se pápež odhodlal zaslať krátky dopis, kde na prvom mieste vyprošuje požehnaní nikoli prezidentovi, nýbrž „milému slovenskému národu“*. Ak si uvedomíme, že autor mal v rukách knihu Karola Sidora, v ktorej facsimile tohto pápežovho listu zaberá dve strany, a kde sa dá jasne čítať v latinskom originále „cum **Tibi, Dilecte Fili**, Illustris et Honorabilis Vir, tum cunctae Slovacorum genti, Apostolicam Benedictionem libenter in Domino impertimus“, čo Sidor na tom istom mieste prekladá: *„...tak Tebe, milý synu, osvietený a ctihodný muž, ako aj celému slovenskému národu apoštolské požehnanie radi v Pánovi udeľujeme“*⁶⁵, čo však J. Machula úplne zamlčuje, tak musíme v tom vidieť iba neprípustné manipulovanie s dôležitými historickými dokumentmi, ktorým autor veľmi citeľne znižuje svoju vedeckú aj spoločenskú vierohodnosť.

Riešenie bežných problémov

Medzitým však bolo treba tak zo strany Svätej stolice, ako aj zo strany slovenskej vlády riešiť rozličné otázky. Neprítomnosť pápežského diplomatického zástupcu na Slovensku komplikovala aj ináč jednoduché veci. Jedným z prvých problémov bolo, ako sme vyššie naznačili, že do správy Prešovského biskupstva prideliť niekoľko gréckokatolíckych farností, ktoré patrili do Mukačevskej diecézy, ale po obsadení Podkarpatskej Rusi a časti Slovenska maďarskou armádou zostali na Slovensku. Skutočnosť, že rímska Kongregácia pre východné cirkvi toto rozhodnutie oznámila biskupovi Gojdičovi prostredníctvom nunciatúry v Budapešti, vzbudila u slovenskej vlády oprávnené pochybnosti, či Svätá stolica má vôbec úmysel obsadiť už zriadenú nunciatúru v Bratislave. Prostredníctvom nunciatúry v Budapešti v žiadnom prípade nebolo pre Slovákov prijateľné. Slovenské ministerstvo zahraničných vecí preto naliehalo na vyslanca Sidora, aby urgoval vyriešenie otázky nuncia. Sidor tak konal, ale dostával pravidelne odpoveď, že nunciatúra v Bratislave je riadne ustanovená, avšak nuncius Ritter je chorý a nemajú ho kým nahradiť.

Boli však ešte stále nevyriešené otázky slovenských diecéz, spojené s núteným odstúpením značných častí južného Slovenska Maďarsku následkom Viedenskej arbitráže z 2. novembra 1938. Bývalé česko-slovenské ministerstvo zahraničných vecí eš-

te 7. marca 1939 vyzvalo svojho vyslanca pri Svätej stolici, aby predložil na štátnom sekretariáte žiadosť Predsedníctva slovenskej autonómnej vlády o preloženie sídla Košickej diecézy na územie Slovenskej krajiny, o čo už požiadal košický apoštolský administrátor biskup Jozef Čársky, a aby naliehal na čo najskoršiu odpoveď. Slovenská vláda argumentovala tým, že dve tretiny Košickej diecézy (108 zo 150 farností) zostali na území Slovenska. Minister zahraničných vecí ústrednej vlády v Prahe František Chvalkovský kontaktoval v tejto veci vatikánskeho chargé d'affaires Mons. Fornioho, ktorý mu odpovedal, že Svätá stolica takéto otázky v dohľadnom čase nebude riešiť.⁶⁶ Vyslanec Sidor v Ríme však intenzívne pracoval na vyriešení tejto otázky a dosiahol, že Konzistoriálna kongregácia už 19. júla 1939 vydala dekrét *Dioecesium finium*, ktorým síce nepreniesla historické sídlo Košickej diecézy na územie Slovenska, ale vyriešila problémy s územiaми odstúpenými Maďarsku tým, že ich podriadila správe maďarských biskupov, zatiaľ čo územia, ktoré zostali na Slovensku z Košickej, Rožňavskej a Satumarskej diecézy, zverila do správy biskupa Jozefa Čárskeho. Všetky tri ich osobitné štruktúry mal zachovať ako apoštolské administratúry, podriadené jednému biskupovi s titulom apoštolského administrátora. Biskup Čársky, ktorý o dekréte *Dioecesium finium* ešte nevedel,⁶⁷ po vymenovaní maďarského biskupa Madarása za sídelného biskupa v Košiciach opus-

til 8. septembra 1939 Košice a usídlil sa v Prešove. Odtiaľ 12. septembra adresoval predsedovi vlády J. Tisovi list, v ktorom žiadal, aby prostredníctvom ministerstva zahraničných vecí vláda urgovala vymenovanie apoštolského administrátora pre územie Košickej diecézy, ktoré zostalo na Slovensku.

Potom v septembri, keď počas nemecko-poľskej vojny armáda SR obsadila severné územia, ktoré v rokoch 1918 – 1920 a v novembri 1938 obsadila a pričlenila si Poľská republika a ktoré Nemecká ríša medzištátnou dohodou vrátila Slovenskej republike, vznikol ďalší problém cirkevnej správy farností na týchto územiach. Týkalo sa to 33 obcí, ktoré tvorili 20 farností. Spišský biskup Ján Vojtaššák (1877 – 1965, je o ňom započatý proces kanonizácie) nechcel iniciatívne prevziať tie farnosti do svojej diecéznej správy bez toho, žeby ho Svätá stolica na to oprávnila. Pretože na Slovensku ešte stále nebol obsadený diplomatický úrad Svätej stolice, biskup Vojtaššák sa 24. novembra 1939 obrátil na Apoštolskú nunciatúru v Berlíne, aby postúpila do Ríma jeho žiadosť o opätovné pričlenenie tých farností do Spišskej diecézy, ktoré väčšina poľských farárov opustila. Súčasne požiadal aj ministerstvo zahraničia SR, aby prostredníctvom slovenského vyslanca pri Svätej stolici túto jeho žiadosť podporilo.⁶⁸ Z Berlína dostal od slovenského vyslanca Matúša Černáka (1905 – 1959) odpoveď, že podľa jeho rozhovoru s pápežským nunciom Orsenigom,

tento už dosiahol súhlas katovického aj tarnovského ordinára, iba súhlas krakovského arcibiskupstva doposiaľ nedošiel. Nuncius však predvídal, že vec bude čoskoro priaznivo vyriešená.⁶⁹

Slovenský vyslanec pri Svätej stolici sa medzitým musel venovať aj riešeniu bežných otázok. Dňa 25. júla 1939 talianska tlač prevzala od maďarských tlačových agentúr správu, že z košickej katedrály boli ukradnuté vzácne liturgické nádoby a iné historické predmety veľkej ceny, pričom to dávali do súvisu s nútenou demisiou košického biskupa Dr. Jozefa Čárskeho, ktorý sa utiahol na Slovensko. Predstavovali teda tento zločin ako prejav slovenského iredentizmu. Vyslanec Sidor pripravil obsiahle dementi, ktorým vysvetlil Talianom situáciu v Košiciach a rázne odmietol maďarské šovinistické komentovanie zločinu.⁷⁰ Dementi publikovali viaceré talianske denníky.

V auguste 1939 slovenské vyslanectvo v Budapešti oznámilo Ministerstvu zahraničných vecí v Bratislave, že „maďarské vrchnosti, nielen politické, ale aj cirkevné postupujú ostro proti právam Slovákov na území pripojenom k Maďarsku“. Ministerstvo žiadalo, aby Sidor intervenoval u Svätej stolice. Sidor vec predložil na Štátnom sekretariáte, kde ho požiadali o presné a podrobné údaje, kde, kto, kedy a akým spôsobom krivdil Slovákom. Nedá sa zistiť, či potom dostal z Bratislavy takéto údaje.

V Sidorových papieroch nachádzame správu, že 3. septembra 1939 mu ministerstvo zahraničných

vecí poslalo „opis osobného listu Jeho Svätosti Pia XII. pánu predsedovi vlády“. Doposiaľ sa mi nepodarilo zistiť, o aký list išlo.

Konkordát a cirkevná provincia

Boli dve konkrétne hlavné úlohy, ktoré prezident a vláda SR uložili svojmu vyslancovi pri Svätej stolici: usilovať sa o uzavretie konkordátu a o zriadenie samostatnej cirkevnej provincie – arcibiskupstva pre celé Slovensko. Preto 17. októbra 1939 Sidor z poverenia slovenskej vlády navštívil Štátny sekretariát, kde oznámil Mons. Tardinimu, že Slovenská republika túži uzavrieť konkordát so Svätou stolicou. Tardini prejavil ochotu začať rokovania v tejto veľmi vážnej veci a odporúčal Sidorovi, aby slovenská vláda pripravila návrh na konkordát, ktorý potom bude základom pre vyjednávania. Upozornil ho však, že vec bude vyžadovať určitý čas na dôkladné štúdium všetkých jednotlivých bodov, preto nemožno počítať s tým, že čoskoro dôjde k podpísaniu konkordátu. Sidor to v ten istý deň hlásil do Bratislavy.

Keď potom 20. októbra 1939 pápež Pius XII. vydal svoju prvú encykliku *Summi pontificatus*, vyslanec Sidor hneď poslal autentický nemecký preklad do Bratislavy so žiadosťou, aby bol predložený aj prezidentovi Tisovi. Ministerstvo zahraničia mu ju dalo

k dispozícii a Tiso si ju dôkladne preštudoval. Jeho kancelária vrátila text encykliky ministerstvu zahraničných vecí až 20. decembra 1939. Vo viacerých Tisových prejavoch a posolstvách nachádzame jasný odraz myšlienok, ba neraz aj doslovné prevzatie výrazov z pápežových náuk v tejto encyklike.

V tom čase sa riešil aj prípad slovenského kňaza Dr. Štefana Polakoviča (1912 – 1999), ktorý získal docentúru na Teologickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, ale cirkevná vrchnosť v Ríme mu túto docentúru nepotvrdila, takže nemohol prednášať. Predseda vlády Vojtech Tuka „mu chcel dovoliť prednášať na Filozofickej fakulte, ale nechcel sa prehrešiť proti cirkevným predpisom“. Prostredníctvom ministerstva zahraničných vecí poveril vyslanca Sidora, aby zistil stanovisko Svätej stolice. Dostal odpoveď, že Kongregácia pre semináre a univerzity nič nenamieta proti docentúre Dr. Polakoviča na štátnej Filozofickej fakulte, lebo to nepatrí do jej kompetencie. Stačí, ak Polakovič dostane „nihil obstat“ od svojho diecézneho biskupa. Ba uistili ho, že keby nitriansky ordinárius znovu predložil žiadosť vo veci docentúry Dr. Polakoviča na Teologickej fakulte, príslušná cirkevná vrchnosť by mu pravdepodobne docentúru potvrdila, lebo v januári 1940 mu to zásadne neodoprela, iba súhlas odročila.

V októbri podpredseda Slovenského snemu Dr. Pavol Opluštil poprosil vyslanca Sidora, či by mu nemohol umožniť súkromnú audienciu u Svätého

Otca. Sidor to pozitívne vybavil a Pius XII. 15. októbra 1940 prijal Dr. Opluštila a jeho manželku na osobitnej audiencii, ktorá trvala celých 30 minút. Pápež využil príležitosť, aby sa informoval o stave Cirkvi na Slovensku. Keď ho Opluštil uistil, že takmer všetci vedúci muži Slovenskej republiky sú veriacimi katolíkmi, pápež prejavil veľkú radosť. A povzbudil podpredsedu Slovenského snemu, aby aj naďalej pracoval tak, ako mu to katolícke svedomie a presvedčenie káže.

V noci zo 16. na 17. novembra 1939 Vyslanectvo Slovenskej republiky pri Svätej stolici zažilo neprijemné prekvapenie. Hneď ráno pracovníci mestskej služby, ktorí čistili fontánu vzdialenú iba niekoľko krokov od budovy vyslanectva, zvonili vyslancovi a doniesli mu obidve tabule, ktoré označovali sídlo vyslanectva: Našli ich rozdrúzané a pohodené vo fontáne. Policajný komisár, ktorý pribehol na miesto činu, vysvetľoval to ako výčin nočných tulákov pod vplyvom alkoholu a na mieste zariadil, aby karabinieri (žandári) konali stále stráž pred budovou vyslanectva. Sidor sa s tým uspokojil, ale keď o tom referoval vo Vatikáne, kardinál Maglione bol nad tým rozhorčený a žiadal o podrobnú zápisnicu o výčine. On asi nevyučoval, že to mohlo pochádzať od nepriateľov slovenskej štátnosti, ktorí v Ríme podnikali proti nej množstvo tajných akcií.

Duchovná služba v armáde Slovenskej republiky

Ďalší problém vznikol v otázke vymenovania generálneho vikára pre duchovnú službu v Slovenskej armáde. Hneď po vyhlásení Slovenského štátu minister národnej obrany generál Ferdinand Čatloš požiadal slovenských biskupov, aby sa postarali o duchovnú službu v Slovenskej armáde. Biskupský zbor Slovenska poveril touto úlohou spišského sídelného biskupa Jána Vojtaššáka. Tento požiadal nuncia Orseniga v Berlíne, aby Svätá stolica ustanovila vojenského vikára. Nuncius mu odpovedal 15. septembra 1939, aby mu biskupi udali mená kňazov, ktorých odporúčajú na tento úrad. Vojtaššák vo svojej odpovedi navrhol ako kandidátov dvoch vojenských duchovných: Františka Kovalčíka a Valentína Vilkovského, ktorým navrhoval udeliť hodnosť preláta. Z ďalšej korešpondencie medzi Vojtaššákom a nunciom Orsenigom vyplýva, že slovenskí biskupi nemienili žiadať Svätú stolicu o vymenovanie vojenského ordinára v hodnosti biskupa, aby nevznikol na Slovensku ďalší nezávislý cirkevný subjekt, ale žiadali iba, aby jeden zo slovenských biskupov bol Konzistoriálnou kongregáciou vymenovaný za vojenského biskupa, ktorý by potom vymenoval svojho generálneho vikára pre vedenie vojenskej duchovnej služby. Nuncius Orsenigo postúpil vec do Ríma a 23. januára 1940 dostal príkaz, aby vyžia-

dal od jedného zo slovenských sídelných biskupov mená troch biskupov vhodných na vymenovanie za vojenského vikára. Nuncius sa s tým obrátil na banskobystrického biskupa Mariána Blahu (1869 – 1943). Blaha 24. februára navrhol nunciovi biskupov J. Vojtaššáka, J. Čárskeho a M. Buzalku. Niečo sa v tej veci muselo popliesť, lebo všetko akosi uviazlo, až 30. marca 1940 sám prezident Tiso požiadal biskupa Vojtaššáka, aby navrhol za generálneho vikára brannej moci pomocného biskupa Dr. Michala Buzalku. Kancelária prezidenta republiky to v ten istý deň oznámila ministerstvu zahraničných vecí so žiadosťou, aby prostredníctvom Vyslanectva SR pri Svätej stolici nariadilo zastaviť prípadne už započatú úradnú procedúru vymenovania podplukovníka Vilkovského. Biskup Vojtaššák obratom pošty oznámil prezidentovi Tisovi, že on sám už dávnejšie podal Svätej stolici prostredníctvom Apoštolskej nunciatúry v Berlíne návrh na vymenovanie biskupa Buzalku za generálneho vikára brannej moci.⁷¹ Vyslanec Sidor, ktorý nemohol mať nijaký priamy kontakt s nunciatúrou v Berlíne, vykonal všetky potrebné kroky vo Vatikáne a 4. júna 1940 Konzistoriálna kongregácia vymenovala pomocného biskupa Dr. Michala Buzalku za vojenského vikára s vlastnou jurisdikciou nad všetkými vojenskými kňazmi a katolíkmi, slúžiacimi na území Slovenskej republiky v slovenskej armáde.⁷²

Prvá slovenská národná púť do Ríma

Na jar 1940 vyšiel predseda vlády prof. Vojtech Tuka – ktorý sa stal v januári 1940 aj rektorom Slovenskej univerzity v Bratislave⁷³ – s myšlienkou organizovať národnú púť k hrobu sv. Cyrila v Ríme. Malo to byť spojené so 60. výročím encykliky Leva XIII. *Grande munus* z 30. novembra 1880.⁷⁴ Tuka plánoval pri tejto príležitosti realizovať aj svoje štátnické túžby, aby bol prijatý tak pápežom Piom XII., ako aj talianskym premiérom Benitom Mussolinim. Preto už 12. apríla oznámil tento projekt obidvom slovenským vyslanectvám v Ríme, aby začali potrebné prípravy na realizovanie púte koncom mája 1940. Karol Sidor prijal túto úlohu s veľkým nadšením. Už na druhý deň sa ohlásil u štátneho sekretára kardinála Maglioneho. Bol však prekvapený, keď kardinál nezdieľal jeho nadšenie, ale skôr ustarostene poukázal na politickú situáciu v Európe: Hitler práve obsadzoval štáty dnešného zoskupenia Benelux; preto mu povedal, že až po predložení otázky Svätému Otcovi bude mu môcť povedať, či a v akom rozsahu bude môcť pápež prijať takú veľkú púť a hlavne udeliť osobitné audiencie jej vedúcim cirkevným a štátnym predstaviteľom. Ale 16. apríla už Sidor oznamoval do Bratislavy, že „Svätý Otec prijme slovenskú púť s najväčšou radosťou“. Žiadal ministerstvo, aby mu čím skôr poslalo presné údaje o počte účastní-

kov, menoslov dôležitých osobností a presný deň príchodu púte do Ríma. Podľa oznámení Ústrednej katolíckej školskej kancelárie, ktorá bola poverená organizovaním púte, púť sa mala konať v dňoch od 19. do 29. mája 1940. Zo slovenských biskupov sa hneď prihlásili Dr. Karol Kmetko, Dr. Andrej Škrábik a Ján Vojtaššák. Štátnym a verejným zamestnancom vláda na tento cieľ odhlasovala mimoriadnu dovolenku. Podľa Sidorových pamätí sa už v prvých dňoch po vyhlásení púte prihlásilo 202 osôb. Z nemeckých diplomatických dokumentov však vieme – lebo táto iniciatíva alarmovala Hitlerove tajné služby, ktoré o nej všetko súvisle hlásili do Berlína – že prihlásených pútnikov ku dňu 14. mája bolo 2 500 osôb, čo znamenalo viac než dvojnásobok pôvodne plánovaného počtu. V jednom hlásení agent oznamoval: „Zaujímavá je skutočnosť, že sa na tejto ceste zúčastnia aj židia a protestanti.“⁷⁵ V Ríme hlavne zásluhou Slovenského vyslanectva pri Svätej stolici už bolo všetko dôkladne pripravené – Sidor reprodukuje aj časť preslovu ministerského predsedu V. Tuku pred Svätým Otcem⁷⁶ –, ale vzhľadom na bezprostredné prípravy Talianska na vstup do vojny slovenská vláda dva dni pred započatím púte musela všetko odvolať. Po vstupe Talianska do vojny už sa vôbec nemohlo počítať s podobnou iniciatívou.

Bežná agenda vyslanectva

V apríli 1940 sa vyslanec Sidor náhodne zoznámil s mladým talianskym profesorom Luigim Salvinim, ktorý býval na tej istej ulici, kde bolo slovenské vyslanectvo. Na základe tejto známosti dosiahol – hoci to vlastne patrilo do kompetencie vyslanca pri Talianskej kráľovskej vláde – že tamojšie ministerstvo školstva odsúhlasilo zriadenie dvoch lektorátov slovenského jazyka, a to na Kráľovskej univerzite v Ríme a na Orientálnom univerzitnom inštitúte v Neapole. Tak už v októbri 1940 začal svoju lektorskú činnosť Dr. Ján Lacko v Ríme, ktorého neskôr nahradil Dr. Zoltán Sýkora.

V novembri 1940 mal Sidor v agende aj vyžiadať stanovisko Svätej stolice k návrhu predsedu vlády Slovenskej republiky, zrušiť seminár v Banskej Bystrici, pretože v ňom študovalo iba 14 poslucháčov teológie, ktorí by mohli dostať vhodnejšie študijné podmienky na Teologickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Pápežská Kongregácia pre semináre a univerzity odpovedala v tom zmysle, že aj keď je normálne pravidlom, aby každá diecéza mala svoj seminár, v tomto prípade je ochotná o tom uvažovať a rozhodnúť, ale potrebuje na to vyjadrenie sídelného biskupa Mariána Blahu.

V sobotu 15. decembra 1940 vyslanec Sidor v sprievode svojho cirkevného radcu Mons. J. Kapalu navštívil štátneho podsekretára Mons. G. B. Montiniho,

aby zaistil audienciu u Svätého Otca pre splnomocneného ministra Dr. Štefana Polyáka (1882 – 1946) a členov ním vedenej hospodárskej delegácie, ktorá práve vyjednávala v Ríme. Pri tejto príležitosti po prvý raz oznámil Mons. Montinimu, že ministerský predseda prof. Vojtech Tuka a podpredseda jeho vlády sa chystajú na návštevu Ríma a radi by pozdravili aj pápeža Pia XII. Podsekretár Montini odpovedal, že obaja slovenskí štátnici budú vo Vatikáne najsrdečnejšie vítaní. Svätý Otec 19. decembra prijal na súkromnej audiencii najprv ministra Polyáka, s ktorým zotrval v dlhom rozhovore, a potom aj jeho manželku a katolíckych členov hospodárskej delegácie. Následne celú slovenskú hospodársku delegáciu prijal aj štátny sekretár kardinál Maglione. O obsahu rozhovorov s pápežom a so štátnym sekretárom mal minister Polyák osobne informovať prezidenta republiky Jozefa Tisu a predsedu vlády Vojtecha Tuku.

Svoju diplomatickú činnosť v roku 1940 korunoval dosiahnutím celkom výnimočného prejavu ústretovosti pápeža Pia XII. voči slovenským katolíkom, keď pápež venoval Katolíckym novinám pre slávnostné vianočné číslo svoju veľkú fotografiu s kaligrafickým latinským textom venovania a vlastnoručným podpisom. Text v preklade znel: „Všetkým dopisovateľom, podporovateľom a čitateľom týždenníka KATOLÍCKE NOVINY ochotne a mileradi žehnáme, želajúc si, aby tento časopis

svoju dávnu činnosť rozšíril bedlivou novou činnosťou, a tak získal ešte bohatšie zásluhy.“

Vzťahy k Slovákom v Amerike

Sidor sa vo svojich pamätiach priznáva, že prišiel do Vatikánu nielen bez akejkoľvek teoretickej prípravy, ale aj bez konkrétnych inštrukcií, čo tam má konať.⁷⁷ Tých bežných vecí, najmä počas prvých mesiacov, nebolo veľa. Tak mu čas dovolil, aby využil možnosť, ktorú mal na Slovensku v obmedzenej miere, na kontaktovanie Slovákov v Amerike. Bol tam napríklad spisovateľ a redaktor Konštantín Čulen (1904 – 1964), ktorého česko-slovenská vláda po 6. októbri vyslala ako slovenského úradníka na svoje vyslanectvo do Washingtonu, ale po 14. marci 1939 vtedajší ho Prahe verný vyslanec Vladimír L. Hurban vyhodil na ulicu.⁷⁸ Už koncom júna 1939 s ním Sidor nadviazal listové styky, ktoré potom trvali až do Čulenovho návratu na Slovensko. V októbri 1939 už bol v intenzívnom, neraz aj polemickom poštovom styku aj s jednou z vedúcich osobností Slovákov v Amerike, akou bol Dr. Peter P. Hletko, potom s Mons. Štefanom Kočišom, s predsedom Slovenskej ligy v Amerike Jozefom Hušekom a inými.⁷⁹ V rámci týchto stykov sa Sidor začal intenzívne venovať aj dlhoročnej túžbe Slovákov v Amerike, aby mohli dostať biskupa slovenskej národnosti.

Vyžiadal si od Štefana Kočiša potrebné informácie a pri každej príležitosti vo Vatikáne delikátne nadhodil aj otázku Slovákov v Amerike. Táto korešpondencia potom pokračovala až do vstupu USA do vojny v roku 1941 a obnovila sa v roku 1945, keď Sidorovi pripadlo pomáhať slovenským utečencom, ktorí sa uchýlili do Ríma pred boľševickou záplavou. Ba ak prelistujeme bohatý fascikel, dokumentujúci Sidorove styky so slovenskou Amerikou, musíme konštatovať, že popri svojej funkcii vyslanca v Ríme, a iba vďaka nej, mohol sprostredkovať vláde Slovenskej republiky pravidelné systematické správy o Slovákoch v Amerike a o ich stanoviskách k politickému vývoju na Slovensku.⁸⁰ To je kapitola, ktorá by si vyžadovala osobitnú štúdiu.

Obsadenie Apoštolskej nunciatúry v Bratislave

Generál jezuitov Wladimir Ledochowski – oddávna priateľ Slovákov – 16. novembra 1939 intervenoval u Mons. Tardiniho, prosiac ho, aby predložil Svätému Otcovi žiadosť o vyslanie nuncia do Bratislavy, ktorú mu už v dvoch listoch v mene Slovákov aj ich vlády predložil provinciál slovenských jezuitov P. Rudolf Mikuš (1884 – 1972). Bolo to dosť obširne opísanie politickej situácie na Slovensku, aby v Ríme ľahšie nahliadli aj do ťažkostí, ktoré musela

riešiť slovenská vláda. Ani táto intervencia však nepriniesla bezprostredný úspech.

Napriek všetkým pripomienkam vyslanca Sidora aj iných slovenských osobností, ktoré prijal pápež počas tých dlhých mesiacov, ba aj napriek optimistickým výhľadom, vysloveným samotným pápežom napríklad počas spomenutej audiencie biskupa J. Čárskeho, vec vymenovania diplomatického zástupcu do Bratislavy sa nepochopiteľne preťahovala.

Možno k tomu prispel aj prvý, dosť neprijemný diplomatický incident, zavinený politickou neopatrnosťou slovenskej tlače. Orgán HSLS a vtedy už aj najrozšírenejší vládny denník *Slovák* vo svojom vydaní z 20. januára 1940 uverejnil článok s nadpisom „Collegium Russicum na Slovensku“, ktorého autorom bol ruský emigrant na Slovensku prof. Sergej Sagajdačny. Článok sa dostal, nevedno, akým spôsobom, až do Vatikánu, kde boli „zhrození nad jeho obsahom“. Oficiálne na to upozornili Slovenské vyslanectvo, ktoré už 25. januára požiadalo Ministerstvo zahraničných vecí v Bratislave, aby dalo uverejniť v tom istom denníku oznámenie, že „vatikánskym rozhodujúcim činiteľom pripisované úmysly vôbec neexistujú. Prof. Sagajdačny na takúto misiu nedostal a ani nemohol dostať poverenie od Svätej stolice, ani od slovenských pánov biskupov“. Proti zneužívaniu názvu pápežskej inštitúcie Collegium Russicum rázne protestovalo aj jeho predstavenstvo v Ríme. Pri vyšetrovaní sa potom zistilo, že dotyčný profesor

chcel takto propagovať svoje kurzy ruského jazyka, ktoré začal konať v Bratislave a v Trnave už od 2. januára 1940 a získaval do nich najmä mladých kňazov. Na tento cieľ si vymyslel a rozširoval, že to robí podľa úmyslov rozhodujúcich vatikánskych činiteľov. Nepozorný alebo málo informovaný redaktor *Slováka* mu ten propagačný článok uverejnil. Nemecké vysla-nectvo hneď všetko hlásilo do Berlína, lebo v tom videlo úmysel Vatikánu zriadiť na Slovensku „Katolícku akciu pre Východ“.⁸¹ Zdá sa však, že prof. Sagajdačny mal naozaj aj šlachetnejšie zámery. Krátko po tom incidente pripravil *Memorandum ad Sanctitatem eius Pium XII.*, v ktorom sa predstavil ako jeden z početných ruských intelektuálov, ktorí nahliadli, že Rusko potrebuje duchovnú obnovu návratom do Katolíckej cirkvi. Založili Laickú katolícku akciu na rozšírenie Svätej rímskej katolíckej cirkvi v Rusku, ktorá je už prítomná v 47 ruských mestách. Informoval pápeža o svojej totálnej zasvätenosti tejto akcii a ponížene prosil, aby sa vzhľadom na súčasnú situáciu Slovensko stalo ústredím pre misijné dielo v Rusku. Rusi vraj Slovákov majú veľmi radi, preto by tam mohli slovenskí kňazi vykonávať úspešný apoštolát. Preto navrhol Svätému Otcovi, aby poveril vedením tejto akcie jedného zo slovenských biskupov, ktorého by potom povýšil na kardinála a vybavil jurisdikciou pre celé Rusko. Memorandum podpísal ako predseda spomínanej Laickej katolíckej akcie.⁸² Viacej o tom sa mi nepodarilo zistiť v prístupných prameňoch.

Ministerstvo zahraničných vecí neprestávalo opätovne naliehať na svojho vyslanca, aby vec obsadenia nunciatúry čo najskôr vybavil. V takomto naliehaní z 20. februára 1940 slovenská vláda poukazovala na to, že 14. marca sa bude oslavovať prvé výročie vzniku Slovenskej republiky, preto by si Slováci želali, aby tam bola zastúpená aj Svätá stolica. Vyslanec Sidor 4. marca 1940 odpovedal, že robí všetko možné a že osoba na vyslanie do Bratislavy je už určená. Ale ide o diplomata, ktorý je ešte na svojom pôsobisku, preto ho štátny sekretariát nemôže uistiť, že do 14. marca bude už v Bratislave. Oslavy sa skutočne odbavovali nielen bez reprezentanta, ale aj bez akejkoľvek účasti Vatikánu, čo sa slovenskej vlády nepríjemne dotklo. Ministerstvo zahraničných vecí vo svojom prípise z 20. marca 1940 opäť dôrazne žiadalo, „aby vyslanectvo konečne vyšetrilo meno budúceho diplomatického zástupcu Svätej stolice v Bratislave“ a dôverne mu to oznámilo. Vyslanectvo to vykonalo návštevou cirkevného radcu Mons. J. Kapalu na štátnom sekretariáte u Mons. G. B. Montiniho. Tento ho uistil, že o niekoľko dní už úradne oznámi meno vyhladeného diplomata, s ktorým vyslanectvo dohodne termín odcestovania do Bratislavy. Sidor v ten istý deň o tom poslal správu svojmu ministerstvu. V nasledujúci deň 1. apríla 1940 pápež Pius XII. prijal na súkromnej audiencii slovenského ministra dopravy Júliusa Stanu aj s manželkou a zotrval s ním v 20-minútovom rozhovore o situácii katolíkov na Slovensku. Skutočnosť, že

pápež zaradil prijatie slovenského ministra po rozhovore s nemeckým ministrom zahraničných vecí von Ribbentropom a s maďarským ministerským predsedom Pálom Telekim, pokladal Sidor za prejav nevšedného záujmu Svätého Otca o slovenské veci. Nasledujúci deň priniesol Slovákom túženu správu: Štátny sekretár kardinál Maglione prípisom č. 12058 z 2. apríla 1940 formálne oznámil vyslancovi Slovenskej republiky Karolovi Sidorovi, že Svätá stolica zvažila naliehania slovenskej vlády a vyslala za chargé d'affaires do Bratislavy doterajšieho chargé d'affaires v Kovne, ktorý sa volá Giuseppe Burzio (1901 – 1966) a ktorý čoskoro príde do Ríma a pripraví sa na cestu do Bratislavy. Sidor hneď o tom referoval svojmu ministerstvu a žiadal o čím skorší súhlas slovenskej vlády s týmto vymenovaním. Asi pod vplyvom tejto správy revue slovenskej katolíckej inteligencie „Kultúra“ vo svojom májovom čísle uverejnila krátky, ale hutný príspevok na tému o vzťahoch Vatikánu k slovenskému národu.⁸³

Mons. Burzio sa však veľmi neponáhľal. Až 22. mája 1940 mohol vyslanec Sidor telefonicky oznámiť do Bratislavy, že sa Burzio vrátil z Litvy do Ríma a hneď navštívil slovenské vyslanectvo. Rozhodol sa prísť do Bratislavy okolo 10. júna, preto Sidor žiadal, aby mu medzitým pripravili vhodné ubytovanie a zaistili dve, tri rehoľné sestry na vedenie domácnosti. Možno, že sa štátny sekretariát rozhodol pre tento krok aj vzhľadom na vývoj medzinárodnej situácie. Lebo Sidor v tom istom rozhovore oznamoval do Bratislavy,

že situácia v Ríme je veľmi napätá a že sa už niektorých diplomatických zástupcov aj pýtali, či mienia zostať v Ríme. (Aj tento Sidorov rozhovor s Bratislavou bol náhle prerušený, pravdepodobne vo Viedni.) Nemecká armáda totiž po obsadení Dánska v apríli už bojovala v Nórsku a 10. mája po bleskovom obsadení Holandska, Luxemburgu a Belgicka rozpúta la mohutnú ofenzívu proti Francúzsku. V Anglicku A. N. Chamberlain, ktorý sa usiloval zachrániť pokoj za každú cenu, odstúpil zo svojej funkcie ministerského predsedu a nahradil ho „jastrab“ Winston Churchill. Mussolini sa mal rozhodnúť, či Taliansko vstúpi do vojny po boku Nemecka.

V ten istý deň došla na Slovenské vyslanectvo verbálna nóta, ktorou štátny sekretariát oznamoval všetkým diplomatickým zastupiteľstvám pri Svätej stolici, že v prípade vstupu Talianska do vojny pravdepodobne všetky diplomatické zastupiteľstvá nebudú môcť sídliť na území Talianskeho kráľovstva v Ríme. V prípade, že by to bolo nutné, môžu počítať s tým, že sa presídlia na územie mesta Vatikán, ale vzhľadom na obmedzené priestory bude môcť každé vyslanectvo pozostávať iba z dvoch osôb: z vedúceho zastupiteľstva a jedného sekretára.⁸⁴

Diplomatický zástupca Svätej Stolice Mons. Giuseppe Burzio došiel do Bratislavy 9. júna v popoludňajších hodinách. Počas prvého dňa jeho pobytu na Slovensku 10. júna 1940 Taliansko vyhlásilo vojnu Francúzsku a 14. júna nemecká armáda dobyla Paríž.

Príchod Mons. G. Burzia do Bratislavy (Sidor, Burzio, Kapala).

Ako vhodnú príležitosť prejaviť vďačnosť Slovákov Svätému Otcovi za obsadenie Apoštolskej nunciatúry v Bratislave aspoň diplomatom v hodnosti chargé d'affaires využil vyslanec Karol Sidor veľmi starostlivo pripravené oslavy 70. výročia založenia Spolku sv. Vojtecha. Na Slovensku sa to zvýraznilo slávnostným generálnym zhromaždením SSV, ktoré sa konalo 30. júna 1940 v Prešove za účasti prezidenta republiky Jozefa Tisu, čo vyústilo do veľkého ľudového zhromaždenia v centre mesta. V ten istý deň sa podarilo Sidorovi dosiahnuť audienciu u Svätého Otca, na ktorej mu odovzdal slávnostnú, vo vzácnej, ornamentmi vyzdobenej koži viazanú adresu Spolku sv. Vojtecha, podpísanú jeho protektorom biskupom Pavlom Jantauschom (1870 – 1947)

a správcom, Mons. Jánom Pöstényim (1891 – 1980). Adresu sprevádzal dar piatich najvýznamnejších knižných publikácií SSV, ako aj prvý slovenský životopis Pia XII., ktorý práve publikoval prof. Vojtech Bucko (1911 – 1993). Pápež si so živým záujem poprezeral knihy a zotrval s vyslancom Sidorom v dlhom, takmer celú hodinu trvajúcim rozhovore o situácii Cirkvi na Slovensku. Hovorili aj o Slovákoch v Amerike, lebo Pius XII. zakončil audienciu svojím apoštolským požehnaním pre Spolok sv. Vojtecha, pre všetky slovenské katolícke organizácie a pre všetkých Slovákov doma i v Amerike. Vyslanec Sidor o tom úradným listom informoval aj jednatela SSV v Amerike Štefana Kočiša.

Príchodom diplomatického zástupcu Svätej stolice sa vzťahy medzi Vatikánom a Slovenskou republikou podstatne normalizovali. Slovenskí biskupi sa už viac nemuseli v prípade potreby obracať na apoštolského nuncia v Berlíne, aby im sprostredkoval styk s Vatikánom, ale mohli všetky otázky riešiť prostredníctvom vlastnej nunciatúry v Bratislave.

Ako z povedaného vyplýva, vzťahy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou napriek určitým počiatočným ťažkostiam, prameniacim z vnútornej i medzinárodnej politickej situácie pre obidve strany novej a nezvyklej, sa vyvíjali celkom normálnym spôsobom, ba možno povedať v srdečnej atmosfére a veľkej ústretovosti Vatikánu voči novému slovenskému štátu.

DOKUMENT

**Správa sekretára bývalej nunciatúry v Prahe
Mons. R. Forniho o jeho návštevách na Slovensku,
ktoré vykonal z poverenia štátneho sekretára Svätej
stolice v dňoch 10. – 14. apríla 1939.**

(Preklad dokumentu *AAEES Cecoslovacchia Positio 152 protocollo 2480/39* podľa originálu, ktorý uverejnil Walter Brandmüller, *Holocaust in der Slowakei und katholische Kirche*. Neustadt an der Aisch 2003, s. 116 – 124.)

14. apríla 1939

Najdôstojnejšia Eminencia,

V úctivom plnení Vašich ctihodných želaní a vzácných inštrukcií, ktoré som mal česť dostať 2. t. m., ponáhľam sa ponížené predložiť Vašej Najdôstojnejšej Eminencii krátku správu o návštevách, ktoré som doteraz vykonal na Slovensku.

Do Prahy som došiel na Bielu sobotu a hneď som sa poponáhľal obstaráť si dokumenty potrebné na prekročenie slovenskej hranice. Mal som šťastie: moju priepustku, ktorá výslovne platila len pre územia spadajúce pod ochranu nemeckého vojska, si nemecké úrady vysvetľovali v širšom zmysle aj ako platnú pre územie Slovenska. Tým oslabovali charakter Slovenska ako nezávislého štátu, aj keď dobromyseľní Slováci to chápajú ako ochranu, nie ako protektorát.

Následne som si predsavzal, že najprv navštívim západné Slovensko, kde sa nachádza (ako som si dovolil naznačiť na malej zemepisnej mapke v prílohe č. 1) Trnavská apoštolská administratúra a Nitrianska a Banskobystrická diecéza. Potom som chcel navštíviť východné Slovensko, teda Prešovskú a Spišskú diecézu. Šťastnou náhodou však som sa v Bratislave stretol s Jeho Excelenciou Mons. spišským biskupom, takže mi zostáva navštíviť iba Jeho Excelenciu gréckokatolíckeho prešovského biskupa, baziliána Mons. Gojdiča.

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že náboženská situácia v malom slovenskom štáte, ktorý podľa sčítania ľudu v roku 1930 má 3 329 793 obyvateľov, je dobrá: počet duchovenstva je uspokojivý a ich excelencie ordinári jednohlasne potvrdzujú oduševnenosť kléru. Povolání je mnoho, zbožnosť ľudu je význačná a vážna; veriaci často pristupujú k svätým sviatostiam; katechizmus sa vyučuje v hojnej miere; kostoly sú dobre udržiavané; rodiny sú zdravé a početné.

Všetci sa však v tejto dobe obávajú, ako sa bude ďalej vyvíjať politická situácia.

Slováci z celej duše nenávidia Maďarov, a to nie bez príčiny. Maďari veľmi tvrdo a nezmieriteľne panovali od konca prvého tisícročia až do roku 1918. Systematicky potláčali všetko, čo i len náznakom pripomínalo slobodu a autonómiu Slovenska, a zašli až tak ďaleko, že zakázali používanie slovenské-

ho jazyka, a to aj na základnom stupni školstva. Dospelí Slováci ešte aj v súčasnosti ovládajú maďarský, ako aj slovenský jazyk, ktorý sa naučili doma. Jediným útočiskom pre materský jazyk bol vždy iba chrám. Preto sa katolicizmus a jeho duchovenstvo ešte aj v dnešnej dobe tešia takej veľkej vlasteneckej popularite.

Postoj Slovákov k Čechom nie je veľmi odlišný, a aj v tomto prípade nie bez príčiny. Keď v roku 1918 vznikla Československá republika, Slovensko si na chvíľku vydýchlo, ale ako hovoria Slováci, hneď potom naň doľahlo české, liberálne a slobodomurárske jarmo. Bol to nekvalifikovaný a nespravodlivý tlak, ktorý sa prejavoval týmito hlavnými črtami: v ekonomickej oblasti sa Česi spolu s luteránskymi a židovskými elementmi zmocnili tých najlepších miest; na politickom poli prevládal nárok vnútiť Slovákom aj české národné zámery a v náboženskej oblasti neskrývané pokusy o šírenie husitstva.

Z týchto dôvodov a z potreby ochrany sa slovenská zahraničná politika značne prikláňa k Nemecku a vo vnútornom dianí sa aj v politike zreteľne uprednostňujú duchovní. V očiach Slovákov najvyšším predstaviteľom tohto zmýšľania ešte do minulého roku bol Mons. Hlinka. Po jeho smrti v auguste minulého roku je ním Mons. Tiso, ktorý odzrkadľuje obavy svojho ľudu, a preto sa kloní na Hitlerovu stranu.

Keď sa Mons. Tiso dozvedel, že sa zdržiavam v Bratislave, vyjadril želanie rozprávať sa so mnou.

Náš rozhovor trval asi pol hodiny. Pán prezident hovoril o dosiahnutých výsledkoch: o školskej reforme, o prísnom a všeobecnom zavedení nedele ako dňa odpočinku a zasväteného sviatku; o tom, že každý deň napoludnie sa bude v rozhlase vysielat' krátka náboženská úvaha a v nedeľu to bude „hodi-na Hlinkovej gardy“; nakoniec hovoril o rozpustení slobodomurárskych lóží a niekoľkých skupiniek národných československých cirkví na Slovensku. Čo sa týka súčasnosti, vyslovil nádej, že bude môcť súčasnú situáciu udržať, ba navyše aj v zmysle spravodlivosti vtlačiť celému verejnému životu jasnú katolícku orientáciu. A – akoby na ospravedlnenie dôvodov svojej nádeje – s potešením zdôraznil, že nemecká vláda sa nikdy nezamiešala do vnútornej slovenskej politiky. Preto, ale aj aby udržal účinnú jasnosť vzťahov, prijal von Ribbentropovo pozvanie do Berlína na 20. apríla, deň Hitlerových narodenín. Nadhodil som mu otázku, ako sa bude riešiť židovský problém. Prezident odpovedal: „Tento problém mienime rozriešiť láskavo a spravodlivo. Láskavo: tí, ktorí prijali krst pred 6. októbrom minulého roku, teda pred dňom nadobudnutia autonómie, sú a budú považovaní za Slovákov a tak sa aj s nimi bude zaobchádzať, bez akéhokoľvek ohľadu na rasistické kritériá. Tí, ktorí vstúpili do Cirkvi po nadobudnutí slovenskej autonómie, budú musieť prejsť skúšobným obdobím. – Spravodlivo: vláda nemôže zabudnúť na to, že keď Slovensko bolo pod maďarskou

nadvládou, židia sa pridávali k Maďarom, aby bojovali proti Slovákom. Potom za českej vlády vytvorili spolu s luteránmi jednotný front, ktorý sa znovu postavil proti Slovákom. Tak aspoň jeden príklad: ešte aj teraz zo 60 úradníkov Slovenskej národnej banky 42 nie sú katolíci. Preto sa vláda rozhodla, že bude vymáhať späť miesta, ktoré náležia predovšetkým katolíkom.“ Na konci rozhovoru pán Tiso s očividnou úľubou naznačil, že počas prvých dvoch týždňov v máji bude mať česť viesť do Ríma slovenskú púť, na ktorej sa zúčastnia aj štyria slovenskí biskupi. Prejavil túžbu Slovákov, aby mali zástupcu Svätej stolice v Bratislave, a prosil ma, aby som tlmočil Vašej Eminencii túto túžbu slovenského ľudu a jeho vlády. Voči Svätej stolici vyjadril hlbokú odanosť.

Z tohto osobného rozhovoru, ako aj z audiencií, ktoré mi s najväčšou láskavosťou udelili ich excelencie biskupi, som nadobudol presvedčenie, že Mons. Tiso koná na základe tých najlepších pohnutí. Možno sa mu podarí zachrániť krajinu, ale ak o ňu príde, ako sa to prihodilo Schuschniggovi a Háchovi, jeho neúspech by, žiaľ, mohol mať ďalekosiahly dopad na náboženstvo, v takej istej miere, ako je katolicizmus zakorenený na Slovensku. Najlepším opatrením by bol jeho odchod z politického života, ale musel by to urobiť šikovne, to znamená bez toho, aby opustil Slovensko. Teraz však sa ešte nezdá, že by na to dozrel čas, a to aj preto, lebo na-

ozaj niet človeka, ktorý by ho mohol nahradiť bez toho, že by moc padla do rúk fanatických nacistov.

Všetci biskupi sa veľmi úctivo zhodujú s názorom Svätej stolice, že duchovenstvo sa nemá zúčastňovať na politickom živote, no za súčasných okolností na Slovensku, ktoré sú bezpochyby výnimočné, biskupi, aj keď nesúhlasili vždy so všetkým, čo robil Mons. Hlinka, s ktorým terajší prezident predstavuje kontinuitu, hľadajú na Mons. Tisu s veľkou dôverou a podporujú ho pre budúcnosť krajiny, najmä pre jeho pevný charakter, pre jeho oddanosť Cirkvi a pre jeho opatrnosť a nestrannosť. Všetci biskupi bez výnimky obdivujú v prezidentovi vzácnu osobnosť kňaza; osobitne aj nitriansky biskup Mons. Kmeťko, jeho vlastný ordinárius, ktorý vyslovil hlboké poľutovanie nad tým, že Tiso, ktorý bol až do vstupu do verejného života jeho sekretárom a pre ktorého dosiahol titul monsignora, sa od neho vzdialil.

Čiastočná kapitulácia Mons. Tisu pred Nemcami sa udiala pomocou obvyklého teroristického nátlaku.

Prvá cesta k Hitlerovi mu bola nanútená za podobných okolností, ako v Háčovom prípade: Seyss-Inquart, Winkler a Bürckel dorazili v noci do Bratislavy, ihneď si dali zavolať prezidenta Tisu a postavili ho pred dve možnosti: buď bez meškania odíde do Berlína, aby prijal požiadavky Hitlera, alebo

celý národ bude do koreňa vyhubený. Tiso sa poradil, ako mu bolo možné, s veľadôstojným P. Mikušom SJ, provinciálom pre Slovensko, ktorý tiež o niekoľko dní bude v Ríme. P. Mikuš ho zaprisahával, aby neurobil krok „na vlastnú päť“, ale aby si vypočul názor vlády. Vláda sa jednohlasne vyslovila v tom zmysle, že „treba vypočuť, čo sa od nás žiada“.

Keďže si Tiso v Berlíne vyhradil, že musí vypočuť vládu v Bratislave, v nasledujúcu noc Nemci spustili na troch rôznych miestach v hlavnom meste pekelnú mašinériu, aby terorizovali vládu a ľud. Ako vidno na troch nákresoch, ktoré si dovoľujem pripojiť v prílohe č. 2, škody boli veľké, ale našťastie neprišlo k stratám na životoch.

Keď Führer nakoniec ustanovil Protektorát Česko a Morava a odišiel z Prahy do Viedne, zavolať si Tisu druhýkrát, a jeho požiadavky sa výsostne potvrdili v konkrétnej hrozbe: v prípade, že Slovensko bude vzdorovať, Považie (na priloženej mapke je zóna vyznačená modrou ceruzkou) bude hneď pripojené k Ríši, a týmto bude od Poľska odrezaná veľmi dôležitá železničná trasa Košice-Žilina.

Odhladnuc od týchto úvah o nemeckej prevahe, ktorá by mohla v každej chvíli vytvoriť nové situácie, budúcnosť Slovenska je veľmi neistá. K tomu prispievajú aj vnútorné a lokálne dôvody samého Slovenska: J. Ex. Sidor, ktorý ako jediný mohol kompetentne nahradiť Tisu, sa stal *persona non grata* pre Berlín. Ľudia, ktorí v súčasnosti obklopujú pre-

zidenta, neposkytujú najbezpečnejšie záruky, tým menej minister Tuka (v prílohe č. 3 sa hovorí o názore Nemcov naň) a Dr. Murgaš z Hlinkovej gardy, ktorý má nanešťastie veľký vplyv na mladých.

Tlač odráža zmýšľanie politických predstaviteľov a nedá si ujsť príležitosť, aby napomáhala povrchnému nadšeniu a unáhleným interpretáciám. Napríklad čo sa týka Svätej stolice, slovenská tlač uverejnila telegram Vašej Eminencie (príloha č. 4) a to, že ste Slovensko nazvali štátom, nebolo iba príčinou veľkej radosti, ale dokonca potvrdením, že Vatikán uznáva autonómne Slovensko.

Podľa úsudkov dôveryhodných osôb ani medzi predstaviteľmi duchovenstva (len v Zákonodarnom zhromaždení ich je 12) sa žiaľ nenachádzajú vždy iba príklady múdrosti a opatrnosti.

Kým veci budú zotrvať v aktuálnom stave, biskupi, ktorí pred svojím dekanom vyslovili želanie, aby zvolal konferenciu, môžu do veľkej miery ovplyvniť vývoj verejných vecí. Ale trnavský biskup-administrátor J. E. Mons. Jantausch, ktorý už má pomocného biskupa so sídlom v Bratislave, sa neteší pevnému zdraviu; nitriansky biskup J. E. Mons. Kmeťko naznačil, že aj on chce požiadať o pomocníka. Zdá sa, že jedine banskobystrický biskup a dekan slovenského episkopátu J. E. Mons. Blaha bočí od myšlienky pribrať si pomocného biskupa, no ak si môžeme dovoliť vysloviť moju skromnú mienku, práve on by ho najviac potreboval, nielen pre stále

sa zhoršujúce zdravie, ale aj pre značnú vzdialenosť medzi sídlom biskupstva Banskou Bystricou a jeho skutočnou rezidenciou vo Svätom Kríži. Táto vzdialenosť, ktorú som naznačil na priloženej mapke prerhovanou čiarou, sa dá prekonať automobilom za jednu a štvrt hodiny. Všetci traja spomenutí biskupi prídu o krátky čas do Ríma na návštevu „ad limina“, pre ktorú minulý rok v jeseni dostali odklad vzhľadom na politické premeny v tom čase.

S čo najväčšou možnou objektivnosťou som sa pokúsil oboznámiť Vašu Eminenciu o svojich zisteniach a dojmach, ktoré som nadobudol na Slovensku. Na budúci týždeň v pondelok sa znova vydám na cestu a pôjdem do Prešova, aby som sa porozprával s gréckokatolíckym biskupom J. E. Mons. Gojdičom. Keď vykonám túto návštevu, poponáhľam sa znovu podať správu Vašej Eminencii.

Zatiaľ sa skláňam na bozk posvätného purpuru s prejavom najhlbšej úcty a mám česť potvrdiť sa ako Vašej Najdôstojnejšej Eminencii najoddanejší, najviazanejší a najponíženejší služobník

kňaz Raffaele Forni.

POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA

Actes et Documents du Saint Siège relatifs à la Seconde Guerre Mondiale, Città del Vaticano 1970 – 1981.

Akten zur deutschen Auswärtigen Politik 1918 – 1945. Baden-Baden 1950 a nasl.

Bundesarchiv, Koblenz. Handakten Seyss-Inquart 41, Slowakei III. Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn.

Slovenský národný archív, Bratislava, Fond MZV.

AMBROŠ, Róbert: *Katolícka cirkev na Slovensku v rokoch 1918 – 38*. In: *Viera a život*, VII/1997, č. 2, s. 91 – 107.

BRANDMÜLLER, Walter: *Holocaust in der Slowakei und katholische Kirche*. Neustadt an der Aisch, 2003.

BRANDMÜLLER, Walter: *L'olocausto nella Slovacchia e la Chiesa cattolica*. Città del Vaticano, 2004.

ĎURICA, Milan S.: *Slovenská republika 1939 – 1945. Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia*. Bratislava 1999, s. 22 – 23.

ĎURICA, Milan S.: *Katolícka cirkev na Slovensku 1938 – 1945 v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov*. Trnava 2001.

GAŠPAREC, Ignác: *Pomer Vatikánu k slovenskému národu*. In: *Kultúra*, r. XII/1940, č. 5, s. 136 – 141.

HIŠEM, Cyril: *Cirkev v novovzniknutej Československej republike*. In: *Zubko, Peter (ed.): Cirkev v české a slovenské histórii*. Olomouc 2004, s. 13 – 25.

HRABOVEC, Emilia: *Zwischen Nation und Religion, Thron und Altar: Der slowakische Katholizismus in der „Ära Bach“*. In: *Die Habsburger Monarchie und die Slowaken 1849 – 1867*. Bratislava 2001.

HRUŠOVSKÝ, František: *Styky slovenských kniežat so Sv. stolicou*. In: *Nádej víťazná*, Scranton, Pa. 1947 a jeho *Slovenskí vládatári*, Scranton, Pa. 1948.

HRABOVEC, Emilia: *Santa Sede e la Slovacchia (1918 – 1938)*. In: *International Bilateral Legal Relations between the Holy See and States: Experiences and Perspectives*. Città del Vaticano 2003.

HRABOVEC, Emilia: *Der Heilige Stuhl und die Slowakei 1918 – 1922 im Kontext internationaler Beziehungen*. Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles- New York-Oxford-Wien 2002.

HRABOVEC, Emilia: *München 1938*. – Rukopis štúdie na základe v roku 2006 sprístupnených dokumentov Tajného vatikánskeho archívu, do ktorých autorka mohla prioritne nahliadnúť hneď po ich uvoľnení. Citované z dokumentov ASV, AES, *Cecoslovacchia, pos. 144, P.O. fasc. 188*.

La strana vicenda del furto nel Duomo di Cassovia e la pretesa complicità di un vescovo. In: *La Corrispondenza – Bollettini quotidiani di informazioni internazionali e vaticane*, č. 127 z 26. 7. 1939/XVII.

LETZ, Róbert: *Cirkev na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. In: *Viera a život*, VII/1997. č. 2, s. 108 – 123.

LETZ, Róbert: *Vzťahy Svätej stolice a Slovenska v rokoch 1938 – 2003*. In: J. M. Rydlo (zost.): *Renovatio spiritualis*. Bratislava 2003.

LETZ, Róbert: *Biskup Michal Buzalka a politický život*. In: *Biskup Michal Buzalka*, zost. Róbert Letz a Ivan A. Petranský. Bratislava 2002.

L' Osservatore Romano, Città del Vaticano.

MACHULA, Jaromír: *Vatikán a Československo (1938 – 1948)*. *Paměti*. Praha 1998.

PIWARSKI, K.: *Watykan a faszyzm*. Warszawa 1958, s. 104.

RUDINSKÝ, Jozef: *Československý štát a Slovenská republika*. München 1969, s. 300.

SIDOR, Karol: *Andrej Hlinka (1864 – 1926)*. Bratislava 1934.

SIVÁK, Jozef: *Z mojich pamätí*. Martin 2003.

Slovák, Bratislava.

Slovenská pravda, Bratislava.

Slovenský zákonník, Bratislava.

SZEMBEK, Jean: *Journal 1933 – 1939*. Paris 1952.

ŠROBÁR, Vavro: *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920*. Praha 1928.

ŠTURÁK, Peter: *Otec biskup Pavol Gojdič, OSBM (1888 – 1960)*. Prešov 1997.

VAŠKO, Václav: *Neumlčená. Kronika Katolíckej cirkve v Československu po druhej svetovej válce*. Praha 1990.

ZUBKO, Peter: *Katolícka cirkev na Slovensku (1918 – 2000)*. In: *Církev v české a slovenské historii*. Olomouc 2004, s. 26 – 48.

POZNÁMKY

- ¹ Používam túto pôvodnú a čisto staroslovenskú formu jeho mena, ktorá sa nachádza v drvivej väčšine vtedajších dokumentov, kým forma Rastislav je v nich skôr zriedkavá na priek tomu, že je v novšej literatúre rozšírenejšia.
- ² Porov. HRUŠOVSKÝ, F.: *Styky slovenských kniežat so Sv. stolicou*. In: *Nádej víťazná*, Scranton, Pa. 1947 a jeho *Slovenskí vládatári*, Scranton, Pa. 1948. Žiaľ, chýba doposiaľ systematická a vyčerpávajúca monografia o tejto dôležitej téme.
- ³ Porov. HRABOVEC, E.: *Zwischen Nation und Religion, Thron und Altar: Der slowakische Katholizismus in der „Ära Bach“*. In: *Die Habsburger Monarchie und die Slowaken 1849 – 1867*. Bratislava 2001, s. 85 – 97.
- ⁴ O tomto období viď HRABOVEC, E.: *Santa Sede e la Slovacchia (1918 – 1938)*. In: *International Bilateral Legal Relations between the Holy See and States: Experiences and Perspectives*. Città del Vaticano 2003, s. 241 – 254.
- ⁵ ŠROBÁR, V.: *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920*. Praha 1928, zv. I., s. 282 – 283. Treba však pripomenúť, že Šrobár uvádza text ako „z pôvodnej zápisnice“, ale jeho číslovanie bodov (1 až 9) nezodpovedá zápisnici, ktorú uvádza K. SIDOR, *Andrej Hlinka (1864 – 1926)*, Bratislava 1934, s. 323 – 325, ktorý vypočítava 15 bodov tejto zápisnice v odlišnom číslovaní.
- ⁶ SIDOR, K.: tamže, s. 323.
- ⁷ ŠROBÁR, V.: *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920*. Praha 1928, zv. I., s. 458 – 460.
- ⁸ SIDOR, K.: *Andrej Hlinka (1864 – 1926)*. Bratislava 1934, s. 343.
- ⁹ ŠROBÁR, V.: cit. d., s. 343.
- ¹⁰ Porov. HRABOVEC, E.: *Der Heilige Stuhl und die Slowakei 1918 – 1922 im Kontext internationaler Beziehungen*. Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2002, s. 164 – 165, ako aj *La Santa Sede e la Slovacchia (1918 – 1938)*.

- In: International bilateral legal relations between The Holy See and States: Experiences and Perspectives. Città del Vaticano 2003, s. 241 – 254.
- ¹¹ HRABOVEC, E.: *München 1938*. (Rukopis štúdie na základe v roku 2006 sprístupnených dokumentov Tajného vatikánskeho archívu, do ktorých autorka mohla prioritne nahliadnuť hneď po ich uvoľnení. Citované z dokumentov ASV, AES, *Cecoslovacchia*, pos. 144, P.O. fasc. 188.)
- ¹² *Slovák*, č. 265, 20. 11. 1938.
- ¹³ PIWARSKI, K.: *Watykan a faszyzm*. Warszawa 1958, s. 104.
- ¹⁴ SIVÁK, J.: *Z mojich pamätí*. Martin 2003, s. 327.
- ¹⁵ Archivio della Congregazione per gli affari ecclesiastici straordinari, Vatikán: AAEES *Cecoslovacchia* Positio 152 protocollo 2480/39, pubblicato da ¹⁶ HRABOVEC, E.: *München 1938*. (Rukopis štúdie na základe v roku 2006 sprístupnených dokumentov Tajného vatikánskeho archívu, do ktorých autorka mohla prioritne nahliadnuť hneď po ich uvoľnení. Citované z dokumentov ASV, AES, *Cecoslovacchia*, pos. 144, P. O. fasc. 188.), s. 116 – 131.
- ¹⁶ Podrobné údaje s presnými dátami som uverejnil v štúdií: ĎURICA, M. S.: *Slovenská republika 1939-1945. Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia*. Bratislava 1999, s. 22 – 23.
- ¹⁷ *Akten zur deutschen Auswärtigen Politik 1918 – 1945, Serie D (1937 bis 1945)*. Baden-Baden 1950, IV, 193 s. 207 a IV, 202, s. 213. (V ďalšom len: ADAP, D).
- ¹⁸ SIDOR, K.: *Šesť rokov pri Vatikáne*. Scranton, Pa. 1947, s. 4 – 5. (V ďalšom len: SIDOR)
- ¹⁹ Tamže, s. 11 – 12.
- ²⁰ *Slovenská pravda*, 21. 6. 1939, s. 2. Súhlasne aj BRANDMÜLLER, Walter: *Holocaust in der Slowakei und katholische Kirche*. Neustadt an der Aisch, 2003, s. 59. (V ďalšom len: BRANDMÜLLER). Skorší príchod by naznačovalo hlásenie nemeckého veľvyslanca pri Vatikáne von Bergena, ktorý 13. júna hlásil do Berlína, že Mons. S. Ritter sa stal nunciom na Slovensku. – Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes

- (v ďalšom: PA AA), Pol. III 12, Heiliger Stuhl 8. Pol III 2551, Nr. 93. To sa však môže vzťahovať iba na dátum vymenovania.
- ²¹ Nebol v tom výnimkou medzi diplomatmi. Lebo napríklad francúzsky vyslanec v Poľsku Léon Noel ešte v roku 1938 odmietal pripustiť akýkoľvek rozdiel medzi Čechmi a Slovákami, pretože podľa jeho mienky všetci boli horúcimi vlastencami za československý ideál. – SZEMBEK, *Jean: Journal 1933 – 1939*. Paris 1952, s. 313.
- ²² VAŠKO, V.: *Neumlčená. Kronika Katolíckej cirkve v Československu po druhej svetovej válce*. Praha 1990, zv. I., s. 62.
- ²³ RUDINSKÝ, J.: *Československý štát a Slovenská republika*. München 1969, s. 300. Prezident Beneš totiž rezervoval funkciu doyna Stalinovmu vyslancovi ZSSR.
- ²⁴ Bola to pravda. Nuncius však asi nevedel, že provinciál Mikuš sa stal sirotou v roku 1921, lebo jeho otca zavraždili socialistickí fanatici, ktorí prepadli verejné ľudové zhromaždenie, Slovenskej ľudovej strany, na ktorom rečnil Andrej Hlinka.
- ²⁵ Slovenský národný archív (v ďalšom: SNA), fond MZV, kartón 209.
- ²⁶ Tamže.
- ²⁷ Tamže.
- ²⁸ PA AA, Pol. III, 12, Heiliger Stuhl.
- ²⁹ BRANDMÜLLER, W.: *L'olocausto nella Slovacchia e la Chiesa cattolica*. Città del Vaticano, 2004, s. 55, pozn. 7. Dokument jestvuje, ale patrí k fondom, ktoré ešte neboli sprístupnené na vedecké bádanie.
- ³⁰ PA AA, Gesandtschaft Pressburg, OKW Nr. 549/39 g. K., Ausl.III.d.
- ³¹ Tamže, Pol IV 675 g Rs.
- ³² Slovenská pravda, 22. 6. 1939, s. 1.
- ³³ Sidor odoslal správu vo forme listu, ktorý došiel na Ministerstvo zahraničných vecí v Bratislave 1. júla 1939. Minister Ďurčanský hneď informoval o obsahu listu ministerského predsedu Jozefa Tisu. (Osobný archív autora.)

- ³⁴ Sú určité náznaky, že vo Vatikáne naozaj bola tendencia zachovať dajaký vzťah k bývalému česko-slovenskému štátu. Tak napríklad v archíve Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti fondy z obdobia Slovenskej republiky sú podnes označené heslom „Cecoslovacchia“. Porov. BRANDMÜLLER, s. 39, pozn. 54 a passim.
- ³⁵ Brandmüller zaznamenáva, že Mons. Ritter „po svojom zdravotnými príčinami podmienenom návrate do svojej hornotalianskej vlasti predložil Štátnemu sekretariátu obsahlu správu, datovanú 29. júna 1939.“ Do podrobností však nevhádza. BRANDMÜLLER, s. 59.
- ³⁶ SIDOR, s. 13. – Prezrel som Slovenskú pravdu z toho obdobia, ale žiaden podobný článok som tam nenašiel.
- ³⁷ Tamže.
- ³⁸ SNA, fond MZV, kartón 209.
- ³⁹ Dekrét reprodukoval, žiaľ, s nesprávnym prepisom latinskej formy mena pápeža Pia XII. (*Pim XII.*) ŠTURÁK, Peter: *Otec biskup Pavol Gojdič, OSBM (1888 – 1960)*. Prešov 1997, s. 69.
- ⁴⁰ Sivákov príspevek je datovaný 2. 6. 1939, na Ministerstve zahraničných vecí ho zaregistrovali 13. 6. 1939 a Sidor odoslal upokojujúcu odpoveď 29. 6. 1939. (Osobný archív autora.)
- ⁴¹ SIDOR, s. 32. Preklad dokazuje známu Sidorovu slabú znalosť cudzích jazykov.
- ⁴² SIDOR, s.30.
- ⁴³ SIDOR, s. 34 – 35.
- ⁴⁴ SIDOR, s. 58.
- ⁴⁵ BRANDMÜLLER, s. 59.
- ⁴⁶ Tamtiež, s. 60.
- ⁴⁷ PA AA, UStS 46, Slowakei, Bd. 1., 11. 10. 1939; Ges. Pressburg, Pol 3, Nr. 2c.
- ⁴⁸ Slovenský národný archív, Bratislava (v ďalšom len: SNA), Fond MZV, kartón 221. – PA AA, Büro des Staatssekretär. Slowakei.
- ⁴⁹ Mýlil sa teda K. Sidor, keď vo svojich spomienkach napísal, že „v diplomatickom zbore nastala konšternácia“.

(SIDOR, s. 108). Všetci diplomati vedeli, že Vatikán vyslal iba chargé d'affaires, ktorý nemohol zastávať funkciu doyena, a vedeli tiež, že Slovenská republika mala osobitný vzťah ochrany s Nemeckou ríšou, preto jej priznali tento výnimočný nárok.

⁵⁰ ADSS, IV, dok. 52, s. 115 – 117.

⁵¹ Bundesarchiv, Koblenz. Handakten Seyss-Inquart 41, Slowakei III. Verfassungs- u. Volksgruppengesetz. Sú tam dva pripomienkované texty a konečné znenie ústavy.

⁵² Jasným výrazom toho bola preambula ústavy, ktorá sa začínala slovami: „Slovenský národ pod ochranou Boha Všemohúceho od vekov sa udržal na životnom priestore mu určenom, kde s pomocou Jeho, od ktorého pochádza všetka moc a právo, zriadil si svoj slobodný slovenský štát.“ *Slovenský zákonník*, čiastka 41/1939, Ústavný zákon č. 185.

⁵³ SIDOR, s. 58.

⁵⁴ Tamže, s. 61.

⁵⁵ Porov. LETZ, R.: Vzťahy Svätej stolice a Slovenska v rokoch 1938 – 2003. In: RYDLO (zost.), J. M.: *Renovatio spiritualis*. Bratislava 2003, s. 127; taktiež LETZ, R.: *Biskup Michal Buzalka a politický život..* In: Biskup Michal Buzalka, zost. Róbert Letz a Ivan A. Petranský. Bratislava 2002, s. 94.

⁵⁶ „To je to, že tie tajné sily, ktoré pracujú proti cirkvi, v histórii mnoho razy upotrebia na útoky proti cirkvi režim, keď kňaz bol na čele a na rozhodujúcom mieste.“ Tamže, s. 94.

⁵⁷ BRANDMÜLLER, s. 58.

⁵⁸ Porov. denník *Slovák*, 19. 9. 1939.

⁵⁹ *L'Osservatore Romano*, 12. 11. 1939, nedeľné vydanie vo zvýšenom náklade, pretože obsahovalo okružný list Pia XII. pre amerických katolíkov.

⁶⁰ Ani tento Tisov list Piovi XII. sa mi nepodarilo nájsť. Bude iste v doposiaľ neprístupných fondoch Tajného vatikánskeho archívu.

⁶¹ Podľa latinského originálu, ktorý reprodukoval SIDOR, s. 64 – 65.

- ⁶² MACHULA, J.: *Vatikán a Československo (1938 – 1948). Paměti*. Praha 1998.
- ⁶³ Tamtiež, s. 51.
- ⁶⁴ *Actes et Documents du Saint Siège relatifs à la Seconde Guerre Mondiale*, Città del Vaticano 1970 – 1981, I – XI zv. (v ďalšom len: ADSS), IV, dok. 51, s. 115.
- ⁶⁵ SIDOR, s. 64 – 66.
- ⁶⁶ SNA, Bratislava, fond MZV, kartón 113, 50 111/40.
- ⁶⁷ Tamže – Mohlo to byť jedným z mnohých negatívnych následkov neprítomnosti nuncia na Slovensku.
- ⁶⁸ SNA, Bratislava, MZV, kartón 113, 50 111/39.
- ⁶⁹ SNA, Bratislava, MZV, kartón 113, 50 111/40.
- ⁷⁰ Porov. *La strana vicenda del furto nel Duomo di Cassovia e la pretesa complicità di un vescovo*. In: *La Corrispondenza – Bollettini quotidiani di informazioni internazionali e vaticane*, č. 127 z 26. 7. 1939/XVII.
- ⁷¹ SNA, Bratislava, fond KPR, 686/kab/1940. Porov. LETZ, R.: *Biskup Buzalka a politický život*. In: *Biskup Michal Buzalka, zost. Róbert Letz a Ivan A. Petranský*. Bratislava 2002, s. 124 – 125. Ako však vieme, myšlienkou slovenskej národnej púte do Ríma sa zaoberal už vtedajší predseda vlády Dr. Jozef Tiso v apríli 1939.
- ⁷² SNA, Bratislava, fond MZV, kartón 113.
- ⁷³ Vyslanec Sidor dosiahol, že vatikánsky denník *L'Osservatore Romano* 19. januára 1940 uverejnil správu o inaugurácii Tuku za prvého rektora Slovenskej univerzity.
- ⁷⁴ V niektorých nemeckých hláseniach sa idea tej púte pripisuje Dr. Jozefovi Kirschbaumovi.
- ⁷⁵ Bundesarchiv, Koblenz. R70 *Slowakei/112*. Slovenský preklad in: ĎURICA, M. S.: *Katolícka cirkev na Slovensku 1938 – 1945 v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov*. Trnava 2001, s. 32.
- ⁷⁶ Porov. SIDOR, s. 95 – 99.
- ⁷⁷ Porov. SIDOR, s. 77. Táto nepripravenosť K. Sidora sa odráža najmä aj v jeho úradnej korešpondencii s nadradeným mi-

nisterstvom zahraničných vecí, ba aj so samým ministrom, ktorým bol vtedy predseda vlády Vojtech Tuka. Sú to často listy písané až domáckym štýlom a používaním výrazov, aké ináč diplomatická korešpondencia nepozná, ba priam vylučuje.

⁷⁸ Vladimír Ladislav Hurban (1883 – 1949), syn Svetozára Hurbana Vajanského, počas svojich štúdií v Prahe tak prilipol k prof. T. G. Masarykovi, že sa pre svoj čechoslovakizmus odcudzil a brojil proti vlastnému otcovi. Od roku 1918 bol v diplomatickej službe ČSR a v roku 1946 sa vrátil do Prahy, kde aj zomrel. Využil všetok svoj vplyv vo Washingtone, aby USA neuznali prvú Slovensku republiku, a počas vojny podporoval Dr. E. Beneša.

⁷⁹ Porov. SIDOR, s. 80 – 92, 108 – 116, 151 – 157, kde Sidor reprodukuje viaceré z tých listov.

⁸⁰ Porov. Slovenský národný archív, Bratislava, MZV, kartón 221.

⁸¹ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Bonn, Gesandtschaft Pressburg 306/2. Pol. 2.-Nr. 268/1940.

⁸² Kópia tohto dokumentu sa nachádzala v archíve Apoštolskej administratúry v Prešove spolu so sprievodným listom Sagajdačného, v ktorom prosil biskupa Čárskeho, aby podporil túto jeho prosbu. (Zo súkromného archívu autora.)

⁸³ GAŠPAREC, Ignác: *Pomer Vatikánu k slovenskému národu*. In: Kultúra, r. XII/1940, č. 5, s. 136 – 141.

⁸⁴ Segreteria di Stato di Sua Santità. *Note Verbale, Dal Vaticano, 21 Mai 1940*.

Knihy M. S. Ďuricu z vydavateľstva LÚČ

MILAN S. ĎURICA

Jozef Tiso

1887 – 1947

Životopisný profil

pevná väzba, 594 strán, 350 Sk

MILAN S. ĎURICA

Dejiny

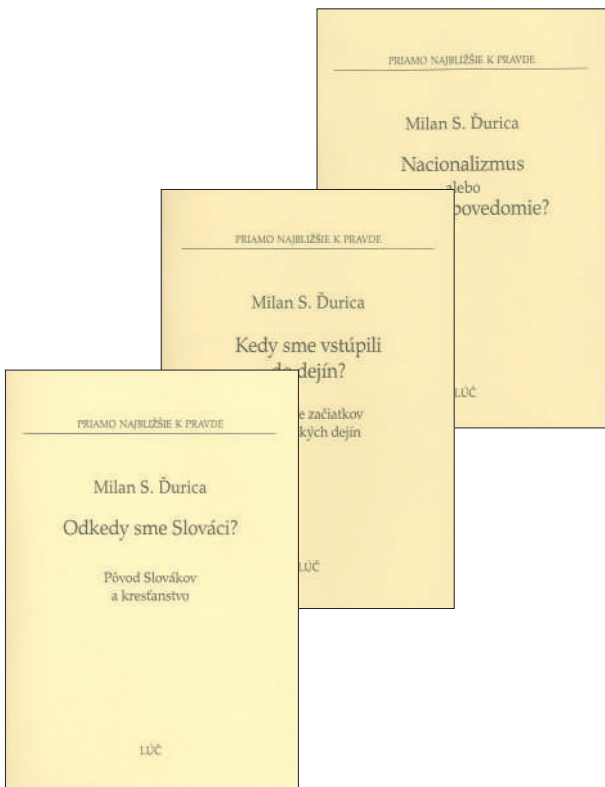

Slovenska
a Slovákov

v časovej následnosti
faktov dvoch tisícročí

Štvrté, doplnené a opravené vydanie
pevná väzba, 864 strán, 515 Sk

Nacionalizmus alebo národné povedomie?

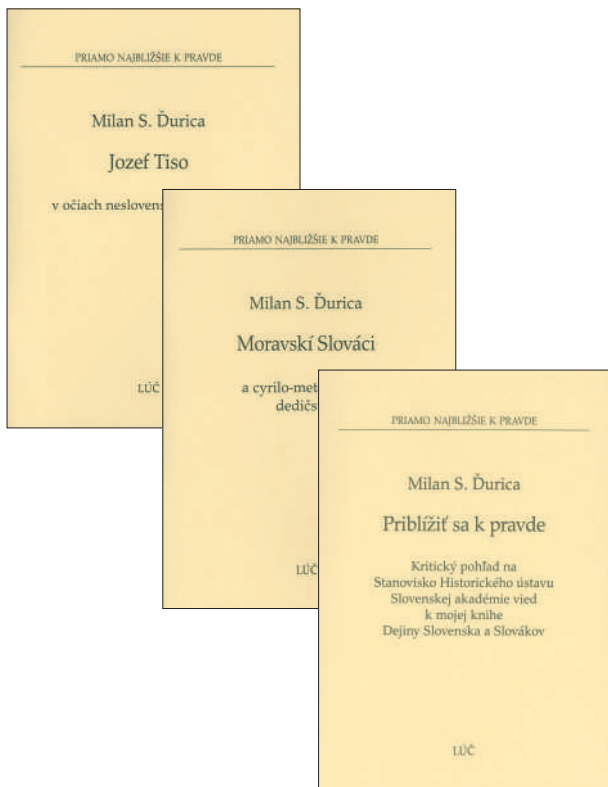
brožovaná väzba, 36 strán, 25 Sk

Kedy sme vstúpili do dejín?

brožovaná väzba, 40 strán, 25 Sk

Odkedy sme Slováci?

brožovaná väzba, 36 strán, 25 Sk

Jozef Tiso v očiach neslovenských autorov

brožovaná väzba, 36 strán, 25 Sk

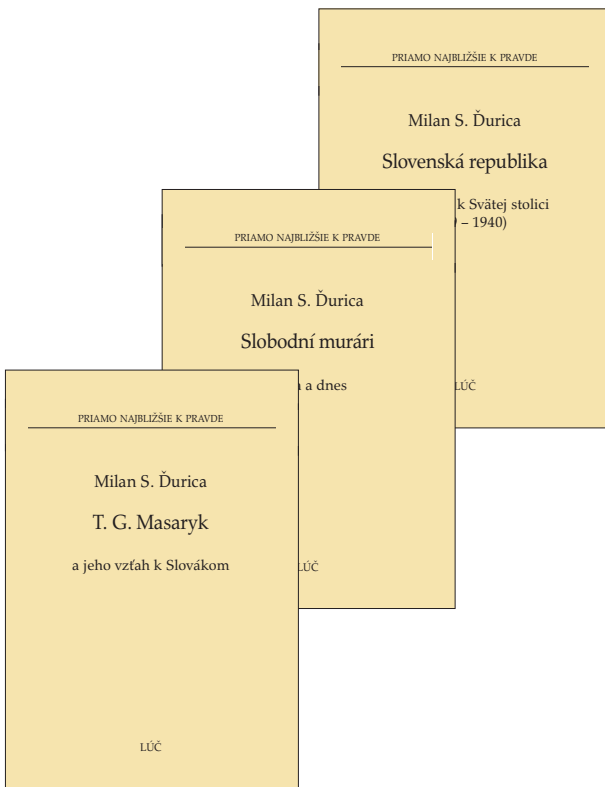
Moravskí Slováci a cyrilo-metodovské dedičstvo

brožovaná väzba, 36 strán, 25 Sk

Priblížiť sa k pravde

Kritický pohľad na Stanovisko Historického ústavu SAV
k mojej knihe Dejiny Slovenska a Slovákov

brožovaná väzba, 210 strán, 80 Sk

**Slovenská republika
a jej vzťah k Svätej stolici (1939 – 1940)**

brožovaná väzba, 92 strán, 60 Sk

Slobodní murári včera a dnes

brožovaná väzba, 50 strán, 40 Sk

T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom

brožovaná väzba, 50 strán, 40 Sk

LINEA RECTA BREVISSIMA

priamo najbližšie k pravde

8

*Ústav dejín kresťanstva na Slovensku
v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ
v edícii LINEA RECTA BREVISSIMA predkladajú
záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou
menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované
historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie,
ktoré sa odrážajú na súčasnom myslení mnohých
a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.*

*Naším zámerom je priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.*

Doteraz vyšli:

- 1. Odkedy sme Slováci? • 2. Polemický pohľad na Dejiny
Katolíckej cirkvi • 3. Kedy sme vstúpili do dejín? •*
- 4. Nacionalizmus alebo národné povedomie? • 5. Priblížiť
sa k pravde • 6. Moravskí Slováci • 7. Jozef Tiso v očiach
neslovenských autorov • 8. Slovenská republika a jej
vzťahy k Svätej stolici • 9. Slobodní murári*
- 10. T. G. Masaryk*

ISBN 978-80-7114-651-3

9 788071 146513